

HADELAND

**VEDLEGG
TIL SAKSLISTE**

REGIONRÅDET FOR HADELAND

ØVRE VANG GÅRD, JEVNAKER

25.11. 2011

SAKENE 48/11 til 52/11

Gran
kommune

Jevnaker
kommune

Lunner
kommune

Oppland
Fylkeskommune

VEDLEGG TIL SAK 48/11

EVALUERING AV SAMARBEIDSAVTALEN

Rådet for Ringeriksregionen
Regionrådet for Hadeland
Hadeland Ringerike Reiseliv

07.11.2011

INNHOOLD

1. BAKGRUNN.....	2
2. HISTORIKK	3
2.1 Hadelandregionen.....	3
2.2 Ringeriksregionen	4
2.3 Hadeland Ringerike Reiseliv	4
3. FAKTAOPPLYSNINGER	5
3.1 Marked og aktører	5
3.1.1 Overnattingsmarkedet	6
3.1.2 Omsetning skapt av overnattingsturisme	7
3.1.3 Konferansemarkedet	7
3.1.4 Dagsturisme	8
4. HRRs VEDTEKTER.....	9
5. SAMARBEIDSAVTALEN	9
6. SPØRREUNDERSØKELSEN.....	10
7. TILBAKEMELDINGER FRA FYLKESKOMMUNENE	13
8. ANDRE FORHOLD SOM ER VURDERT	13
9. KONKLUSJON.....	14
10. SLUTTKOMMENTAR	14

1. BAKGRUNN

I februar i 2010 ble det inngått samarbeidsavtale om fellestjenester innen reiselivet på Hadeland og Ringerike. Avtalen ble inngått mellom Hadeland – Ringerike Reiseliv, Rådet for Ringeriksregionene og Regionrådet for Hadeland. (Samarbeidsavtalen, se vedlegg 1).

Følgende økonomiske ramme er innarbeidet i § 7 i avtalen:

	2010	2011
Hadeland Ringerike Reiseliv	1 700 000	1 700 000
Kommunene på Hadeland	300 000	300 000
Kommunene på Ringerike	300 000	300 000
Oppland fylkeskommune – infrastrukturmidler	125 000	125 000
Regional partnerskapsavtale med Oppland fylkeskommune	375 000	375 000
Regional partnerskapsavtale med Buskerud fylkeskommune	500 000	500 000
<hr/>		
Totalt:	3 300 000	3 300 000

Siste punkt i samarbeidsavtalen omhandler evaluering. Denne har følgende ordlyd:

“Samarbeidet evalueres høsten 2011. Partene har gjensidig ansvar for at evalueringsarbeidet igangsettes seinest i august dette året og at evalueringsrapport med anbefaling foreligger senest 10. oktober samme år. Dersom evalueringen konkluderer med at samarbeidet bør fortsette må evalueringen også inneholde en avklaring av hvordan samarbeidet skal finansieres.”

I august 2011 ble følgende arbeidsgruppe etablert for å evaluere avtalen:

Lars Olsen	Rådet for Ringeriksregionen
Ingvald Eid	Hadeland Ringerike Reiseliv
Per Jensen	Hadeland Ringerike Reiseliv
Edvin Straume	Regionrådet for Hadeland
Elisabeth R Kjørven	Regionrådet for Hadeland (sekretær)

2. HISTORIKK

Som en del av evalueringsarbeidet har begge regionene og HRR beskrevet hvordan arbeidet med reiselivet var organisert før samarbeidsavtalen trådte i kraft.

2.1 Hadelandregionen

De eldste tilløp til organisering av reiselivet som vi finner spor av på Hadeland er Hadeland Turistforening som ble stiftet i 1934 og Hadeland og Land turistforening som ble etablert ca. 1950. Begge organisasjonene hadde begrenset levetid.

På slutten av 80 – tallet tok daværende ordfører i Gran Lars Arne Høydal initiativ til å få dannet Gran Turistlag. Siden ble det dannet reiselivslag i Lunner. I Jevnaker tok Jevnaker Næringsforening på seg ansvaret for reiselivsarbeidet. Sekretærfunksjonen for disse lagene ble ivaretatt av kommunene. Det var ganske stor aktivitet i disse lagene i forb. med lokalisering av ny hovedflyplass på Gardermoen og OL på Lillehammer i 1994. I forb. med OL ble det også samarbeidet med Land-kommunene.

På 90-tallet var Hadeland flere ganger representert på Reiselivsmessa og fikk to ganger pris for beste stand.

Fra 1.1.1998 overtok Hadeland Næringssselskap ansvaret for reiselivsarbeidet. Ordningen opphørte da Hadeland Næringssselskap ble avviklet sommeren 2000. I denne perioden var det også kontakt med Ringerike og deres arbeid med "Sagarike Ringerike".

Etter at næringssselskapet var lagt ned ble det inngått avtale om en svært begrenset turistinformasjonstjeneste fra Hadeland Folkemuseum.

I 2002 engasjerte regionrådet selskapet Destinasjonsutvikling AS v/Georg Hana til å utrede forslag til framtidige løsninger for fellestjenester innen reiselivet på Hadeland. Arbeidet ble gjort i forståelse med Hadeland Reiseliv. Fra rapporten "Reiselivssatsing på Hadeland" som ble lagt fram i nov. 2002 siteres følgende:

Hadeland har på grunn av sin beliggenhet nær hovedstadsområdet og på grunn av de produkter som har blitt utviklet de senere år gode muligheter for videre vekst. Veksten kommer imidlertid ikke av seg selv.

Dagsturtrafikk og gjennomgangstrafikk er dominerende.

De besøkende ved Hadeland Glassverk representerer en meget stor markedsmessig verdi for regionen. Det er langt lettere å selge flere produkter til et eksisterende marked enn å skape et nytt marked.

At næringsaktørene tar et klart ansvar for fellestiltakene innen reiselivet er en forutsetning for kommunal medvirkning.

Med utgangspunkt i denne utredningen ble det i perioden 2004 til 2006 gjennomført et utviklingsprosjekt i regi av Hadeland reiseliv. Fra offentlig side ble prosjektet finansiert med partnerskapsmidler bevilget av Regionrådet for Hadeland og infrastrukturmidler fra Oppland fylkeskommune.

I 2006 gjennomførte regionrådet et politisk komiteearbeid for å avklare hvordan reiselivssatsinga burde videreføres. Resultatet ble at det ble inngått avtale om at partnerskapsmidlene skulle fases ut og kommunenes og fylkeskommunens bidrag økes.

Oppland fylkeskommune tok imidlertid forbehold om sin medvirkning fordi de var i ferd med å revidere reiselivstrategien sin. Reiselivsstrategien Oppland fylke vedtok i juni 2007 innebar økt profilering knyttet til "Fjell Norge" og en satsing med infrastrukturstøtte relatert til overnattingsdøgn. Dette har ført til at fylkeskommunen ikke har klart å følge opp intensjonen i avtalen, og bruk av partnerskapsmidler er derfor videreført på samme nivå.

I februar 2010 ble "Samarbeidsavtale om fellestjenester innen reiselivet på Hadeland og Ringerike" undertegnet. Det er denne avtalen som nå skal evalueres.

2.2 Ringeriksregionen

Opp gjennom årene har det vært mange forsøk på å etablere turistkontor, turistinformasjon, destinasjonsselskap, reiselivsorganisasjon og lignende i Ringeriksregionen. Forsøkene har stort sett strandet på grunn av manglende finansiering og uenighet om kostnadsfordeling mellom næringen og det offentlige. Lokaliserings spørsmål har også vært del av diskusjonen.

Turistinformasjon har vært forsøkt på Hvervenkastet, nær bensinstasjonen ved E16, og ulike steder i Hønefoss sentrum og i Hole. I sentrum har dette vært ivaretatt både av Ringerike kommunes servicetorg og Comfort Hotell Ringerike.

“Sagarike Ringerike” var et stort flerårig prosjekt som bl.a. skulle bidra til opprettelsen av et reiselivsselskap. Profilerings-, bookingtjenester, turistinformasjon, deltakelse på Reiselivsmessa var blant de aktivitetene man ønsket å ivareta. Prosjektet ble administrert av Ringerike Næringsforum. Det gikk over en treårsperiode og mottok store offentlige tilskudd, i hovedsak fra Buskerud fylkeskommune. Da prosjektperioden var slutt, og reiselivsnæringen skulle bidra økonomisk til videreføringen, stoppet aktiviteten opp. Mangelfull forankring og økonomisk støtte fra reiselivsnæringen og reduksjon i offentlige tilskudd var hovedårsak til dette.

Etter at Sagarike-prosjektet stoppet, ble det videreført en enkel lavbudsjett turistinformasjon gjennom et samarbeid med Comfort Hotell Ringerike. Fra 2010 har virksomheten vært organisert gjennom Hadeland og Ringerike Reiseliv innenfor rammene av den inngåtte samarbeidsavtalen

2.3 Hadeland Ringerike Reiseliv

Hadeland Reiseliv ble stiftet på en ekstraordinær generalforsamling i Gran Reiselivslag i september 2001. Stiftelsen skjedde ved at Gran Reiselivslag skiftet navn til Hadeland Reiseliv for lettere og kunne markedsføre hele regionen. Som følge av utvidelsen fikk organisasjonen 20 nye medlemmer i tillegg til de 39 de allerede hadde fra Gran.

Samarbeid med Regionrådet for Hadeland ble etablert i 2002.

Etter at rapporten «Reiselivssatsing på Hadeland» ble utarbeidet, har konklusjonen i denne rapporten blitt lagt til grunn for samarbeidet.

Det ble opprettet kontakt med Hadeland Glassverk og inngått avtale hvor de stilte kontorlokaler gratis til disposisjon. Egen reiselivsleder ble også ansatt i full stilling fra 2004.

Reiselivsavisen har i alle år vært en bærebjelke i arbeidet. Opplaget er utvidet fra 40.000 i 2002 til 200.000 i 2010 og 2011.

Den første nettsiden hadde Hadeland Reiseliv opp i 2003 og har i årene siden vært i stadig utvikling. Nettsidene blir nå oppdatert via en base som gjør at samme oppdatering skjer hos visitnorway og i alle infokiosker. Første Info kiosk ble satt opp på Hadeland Glassverk i 2004, og ble som den første i landet godkjent som fullverdig Turistinformasjon av Innovasjon Norge i 2005. Pr. dato har vi 12 infokiosker på Hadeland og Ringerike.

Samarbeid med Ringerike ble vedtatt på årsmøtet i 2008 og iverksatt fra 1. februar i 2009. Egen medarbeider ble engasjert med kontorplass både hos Ringerike Næringsforum og på Hadeland Glassverk.

Fra februar 2009 og frem til august 2010 hadde Ringerike egen nettside. Fra august 2010 har det vært felles nettside og felles turistinfo i Infokioskene.

3. FAKTAOPPLYSNINGER

3.1 Marked og aktører

Hadeland og Ringerike har et bredt marked med tilbud innenfor natur/friluftsliv, opplevelser og historie, samt kurs- og konferanseopplegg. En finner tilbud til natur- og friluftssinteresserte både i sommer og vinterhalvåret.

Padleeldorado på Fjorda, Bjerkeli villmarksopplevelser, Lygna skisenter og Ringkollen alpin er bare noen eksempler. Regionen har også flere tilbud innenfor gårdsturisme og camping.

Store sammenhengende skogsområder muliggjør rekreasjon og friluftsliv for mange. Nordmarka utgjør deler av begge regionene. Hadeland har i tillegg Øståsen som er en forlengelse av Romeriksåsen mot Hurdal og Toten/Land. På Ringerike kan en nevne Krokskogen og Ringkollen som er en del av Marka og store områder vestover mot Holleia og nordover mot Vikerfjell. Hadeland og Ringerike inngår naturlig i en satsning på bolig – og hytteutleie, og samarbeider med et stort antall grunneiere i Viken skog.

Historieinteresserte kan besøke regionens museer, for eksempel Randsfjordmuseene, Kistefos-Museet, Kjerrat – museet, Dåpstradisjon eller Veien kulturminnepark/Ringerikes museum. Granavollen med Søsterkirkene, Hadeland Glassverk eller eventyrgården Mo gir også et bilde på regionens tilbud, med historiske røtter.

I reiselivssammenheng blir Hadeland og Ringerike små hver for seg. Mange av aktørene i regionen er også små og har få ansatte. I tillegg driver mange kombinasjonsdrift der en annen inntekt er hovedinntektskilden. Aktørene har liten tradisjon i å samarbeide i forhold til kundegrunnlag eller organisering forøvrig.

Hadeland og Ringerikes beliggenhet med under en times kjøring fra Oslo gjør at det er dagsturisme og kurs- og konferansevirksomhet som i hovedsak preger markedet i regionen. Hadeland Glassverk er en av landets mest besøkte turistmål og er å regne som den største aktøren i regionen. Samtidig er flere av hotellene å regne som store aktører på kurs og konferanser.

For å belyse ulike sider av reiselivet i regionen presenteres det her en del statistikk. Statistikken er hentet fra SSB og er behandlet av statistikknett@statistikknett.com Disse nettsidene presenterer regionale nøkkeltall, benchmarking og statusanalyser for reiselivsnæringen.

Det er viktig å presisere at det er knyttet usikkerhet til tallene som presenteres. Det er bl.a. slik i reiselivsnæringen at en del mindre bedrifter ikke har krav om registrering av kunder eller innrapportering av inntekter. En opplever også at det er mangelfull tilgang på statistikk innenfor flere områder. Med dette som bakgrunn vil en være forsiktig med å trekke konklusjoner på grunnlag av det presenterte tallmaterialet.

Arbeidsgruppa har gjort et utvalg av regioner vi mener det er naturlig å sammenlikne seg med.

3.1.1 Overnattingsmarkedet

Tabellen under viser utviklingen i antall overnattinger for det samlede markedet. Tabellen viser for Hadeland at antall overnattinger økte fra 2006 – 2009, og at det fra 2009 til 2010 er en større nedgang i antall overnattinger. På Ringerike er det en nedgang i antall overnattinger fra 2006 – 2009 og en finner også her den største nedgangen mellom 2009 og 2010.

Hadeland har et noe bedre gjennomsnitt enn Oppland fylke, mens Ringerike ligger under gjennomsnittet for Buskerud.

Region	Marked	Antall overnattinger, samlet marked					Endring fra 2006 til 2010
		2006	2007	2008	2009	2010	
05 Hadeland	.I alt	91 286	90 784	92 853	95 039	88 627	-2,9 %
05 Valdres	.I alt	717 439	699 010	684 426	658 580	628 070	-12,5 %
05 Gjøvik-region	.I alt	176 565	191 222	190 397	185 549	208 458	18,1 %
05 Oppland	.I alt	3 072 636	3 107 022	3 062 689	2 986 326	2 946 321	-4,1 %

06 Ringerike/Hole	.I alt	207 203	198 245	188 242	196 227	180 904	-12,7 %
06 Drammen-region	.I alt	346 670	423 180	392 844	359 805	367 790	6,1 %
06 Hallingdal u/Hemsedal	.I alt	1 386 729	1 419 840	1 374 659	1 332 774	1 396 939	0,7 %
06 Kongsberg	.I alt	173 931	170 177	178 362	172 155	166 457	-4,3 %
Buskerud	.I alt	2 196 111	2 292 067	2 206 055	2 166 439	2 274 532	3,6 %

statistikknett@statistikknett.com presenterer ulike tall for både Buskerud og Oppland fylke i regionale tabeller og fylkestabeller. I tillegg finner en overraskende høye/lave tall for enkelte regioner.

Den store nedgangen for Hadeland fra 2009 til 2010 skyldes trolig manglende registrering fra campingplasser i området.

3.1.2 Omsetning skapt av overnattingsturisme

Tabellen under viser omsetning skapt av overnattingsturisme, etter type, i 2010. Tabellen er ment å gi et bilde av hvordan situasjonen er i regionen nå. En mener også at det er en sammenheng mellom omsetning innenfor overnattingsturisme og omsetning innenfor dagsturisme. Ellers viser all erfaring at turisme generelt vil følge samfunnets konjunkturer.

Tall fra Statistikknett	Omsetning skapt av overnattingsturisme, etter type. 2010					
	Samlet omsetning		Omsetning etter overnattingstype			Omsetning per innbygger
	Ialt	Av dette:	Hotell	Camping	Private	
		Kommersiell overnatt		Hyttegrend	hytter	
Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Kroner	
Region/Kommune *)						
0595 Hadeland	184	97	83	14	88	6 532
0596 Valdres	914	408	298	110	506	50 714
0592 Gjøvik-region	360	189	145	44	170	5 244
Oppland	3 681	2 337	1 788	549	1 343	20 043
0681 Ringerike/Hole	372	232	209	23	140	10 690
0602 Drammen	268	252	252	0	15	4 280
0694 Hallingdal uten Hemsedal	1 746	1 268	1 099	169	478	86 944
0692 Kongsberg-region	540	212	187	25	328	17 316
Buskerud	3 548	2 256	1 971	285	1 292	14 122

3.1.3 Konferansemarkedet

Tabellen under viser konferansemarkedets betydning i regionene. Konferansemarkedet har uvanlig stor betydning for hotellene på Hadeland og Ringerike. Hotellene på Ringerike har sommeråpent, mens på Hadeland har de fleste stengt i juli og det meste av høytidshelger.

Januar-desember 2010 og 2009

Region	Marked	Antall overnattinger		Endring fra 2009 til 2010		Markeds andel		Andel av overnatting 2010 %
		2010	2009	Antall overnatt	Prosent %	2010 %	2009 %	
05 Hadeland	Kurs/konf	37 879	42 980	-5 101	-11,9	6	7,1	80,2 %
05 Valdres	Kurs/konf	20 013	23 450	-3 437	-14,7	3,2	3,9	6,3 %
05 Gjøvik/Toten/Land	Kurs/konf	14 203	13 054	1 149	8,8	2,3	2,2	17,4 %
Oppland	Kurs/konf	234 898	217 994	16 904	7,8	9,36	8,94	15,5 %
06 Ringerike/Hole	Kurs/konf	55 401	50 134	5 267	10,5	8,8	8,3	48,3 %
Buskerud	Kurs/konf	274 842	262 003	12 839	4,9	10,95	10,74	18,2 %
06 Drammen-region	Kurs/konf	35 711	44 155	-8 444	-19,1	5,7	7,3	17,9 %
06 Hallingdal	Kurs/konf	149 870	140 414	9 456	6,7	23,8	23,3	15,1 %
06 Kongsberg	Kurs/konf	16 028	16 633	-605	-3,6	2,5	2,8	18,1 %
00 Landet	Kurs/konf	2510917	2439592	71 325	2,9	100	100	13,7 %
02 Akershus	Kurs/konf	381 702	364 778	16 924	4,6	15,20	14,95	27,2%
03 Oslo	Kurs/konf	387 355	349 220	38 135	10,9	15,43	14,31	11,7%

3.1.4 Dagsturisme

Det finnes ikke tilgjengelig statistikk som viser evt. betydning av dagsturisme for regionene. På både Ringerike og Hadeland vil dagsturismen spille en betydelig rolle. (Gårdsturisme er heller ikke registrert i tabellen over).

I TØI (Transportøkonomisk institutt) rapport 863/2006 som omhandler økonomiske ringvirkninger av reiselivet i Oppland og Hedmark blir omsetningen av dagsturisme på Hadeland beregnet ut ifra omsetningen på Hadeland Glassverk. Rapporten beregner omsetningen på Hadeland Glassverk til å være mellom 28 og 33 % av den totale omsetningen av dagsturismen. I utregningen under har en tatt utgangspunkt i at omsetningen på HG utgjør 33 % av den totale omsetningen.

Hadeland Glassverk hadde i 2010 en omsetning på 208 000 000, og de oppgir at de har ca. 500 000 besøkende. I følge TØI rapport fra 2009 brukte hver besøkende gjennomsnittlig kr. 330,- i tillegg til det de brukte på Hadeland Glassverk. Den samme rapporten anslår verdien av dagsturismen på Ringerike til å være 396 000 000.

På bakgrunn av dette beregnes antallet dagsturister til 1 450 000 på Hadeland og 1 200 000 på Ringerike.

Dagsturisme Hadeland			
Antatt besøkende		Kr. Pr. besøkende	
	1 450 000	330	478 500 000
Dagsturisme Ringerike			
Antatt besøkende		Kr. Pr. besøkende	
	1 200 000	330	396 000 000
HG	500 000	416	208 000 000
			1 082 500 000

4. HRRs VEDTEKTER

HRRs vedtekter ligger i sin helhet som vedlegg til rapporten. (Se vedlegg 2).

§2 beskriver virksomhetens **formål**:

HRR'S formål skal være å fremme utviklingen av reiselivet på Hadeland og Ringerike med områder hvor HRR har medlemmer gjennom:

- a. Å bedre tilrettelegging av eksisterende reiselivsprodukter.*
- b. Å utvikle nye reiselivsprodukter.*
- c. Å arbeide for verving av medlemmer*
- d. Å samarbeide med tilstøtende områder og reiselivslag der det er naturlig.*

§ 4 i vedtektene omhandler **medlemskap**. Følgende er vedtektsfestet:

Medlemskap forplikter til innbetaling av årlig kontingent og serviceavgift.

Innbetalingstidspunkt og nivå på serviceavgiften fastsettes av årsmøtet og kan differensieres i forhold til medlemmenes økonomiske aktivitet innen reiselivsnæringen.

Serviceavgiften skal bidra til service ovenfor medlemmene.

Utmelding må skje skriftlig til styret innen 1. desember.

Stemmerett på årsmøte betinger at serviceavgiften er betalt.

For nærmere presisering av kontingent og serviceavgift se vedlegg 3. For medlemsfordeler og forpliktelser se vedlegg 4.

5. SAMARBEIDSAVTALEN

Som tidligere nevnt ble det i februar 2010 inngått en samarbeidsavtale om fellestjenester innen reiselivet for de to regionene for 2010 og 2011. Dette samarbeidet skal bidra til å løse fellesoppgavene innen reiselivet på Hadeland og Ringerike og derigjennom øke verdiskapningen for reiselivet i området. Turistinformasjonstiltak, kvalitetsutvikling av opplevelser, utviklingsorientert satsing og markedsføring av regionens særtrekk skal være vektlagt i arbeidet. Hadeland Ringerike Reiseliv er den utøvende parten i avtalen.

Gjennom arbeidet med evalueringen har HRR selv rapportert hvordan de har etterlevd avtalen. Arbeidsgruppa har i tillegg innhentet annen nødvendig informasjon knyttet til samarbeidet. Blant annet har Hadeland Glassverk og kommunene blitt kontaktet. Vi har valgt å legge frem deler av dette arbeidet og noen vurderinger knyttet til disse.

Samarbeidsavtalens § 3 omhandler HRRs **arbeidsoppgaver**. Fra paragrafen presenteres her følgende punkter som bør inngå i arbeidsoppgavene:

- *Turistinformasjonstiltak*
- *Definere markeder som informasjonsarbeidet skal rettes mot – herunder også enkelte utenlands*
- *Vedlikehold av web-sider*
- *Produksjon av turistavis*
- *Koordinere virksomhet/kontakt med reiselivsnæringa på Hadeland og Ringerike*
- *Generelt informasjonsarbeid om besøksmål på Hadeland og Ringerike*
- *Arbeide med reiseruter – besøkspakker*
- *Kontakt med media – produksjon av stoff som egner seg*

- *Prosjektfinansierte tiltak som bidrar til å nå de målsettinger som er utarbeidet.*

HRR har gjennom sin tilbakereportering gjort rede for hvordan arbeidsoppgavene er løst. Se vedlegg 5 og 6. En er av den oppfatning at HRR har løst arbeidsoppgavene som beskrives i samarbeidsavtalen, og en kan trekke frem markedsføring og informasjonstiltak gjennom HRR sine nettsider <http://www.visithr.no/>, info – kiosker og distribusjon av turistavis med et opplag på 200 000 som eksempler. Turistavisen distribueres i et stort område; Ringerike og Hadeland med omkringliggende kommuner, Drammensdistriktet, Asker og Bærum, deler av Romerike, Gjøvik, Toten, Land, Lillehammer og Gausdal. Arbeid med å lage turpakker som involverer flere av regionens aktører kan også nevnes.

§ 4 i samarbeidsavtalen omhandler **lokalisering av tjenesten**. Hadeland Glassverk (HG) stilte gratis kontorplass til disposisjon i tilknytning til samme lokaler som deres reiselivsansatte da samarbeidsavtalen trådte i kraft. Intensjonen med denne lokaliseringen var å legge til rette for samarbeid. Både HRR og HG har hatt utbytte av dette. Med bakgrunn i plassproblemer, ny lokalisering og omorganisering av salgsavdelingen hos HG er denne ordningen nå avvirket. HRR har nå kontor i Ringerike Utviklings lokaler 3 dager og i Hadelandshagen i Gran Sentrum 2 dager hver uke. Både HG og HRR bekrefter at de fremdeles har et samarbeid og at dette ikke er avhengig av samlokalisering.

§ 5 i omhandler **samarbeid med det offentlige**. En del av fellestjenestene innen reiselivet er å gi informasjon om aktuelle offentlige eiendommer, kulturinstitusjoner, kulturminner, veier, natur-og kulturstier, interessante geografiske områder, muligheten for friluftsliv og aktiviteter og arrangementer i regionen. Samarbeidsavtalen sier også at det skal oppnevnes en egen kontaktperson i hver kommune. Dette er ikke etterlevd, verken på Hadeland eller på Ringerike. HRR har samarbeidet med kulturkontorene i Gran/Lunner og Jevnaker, mens i Hole og Ringerike har de ikke hatt en fast samarbeidspartner. I samarbeidsavtalen er det uklart hvem som har ansvaret for at en kontaktperson i kommunene skulle oppnevnes. Ved et eventuelt videre samarbeid bør dette være tydelig.

§ 6 omhandler **samarbeidsrutinene** og planene for samarbeidet mellom avtalens parter er beskrevet. I følge avtalen skal det avholdes minst to samarbeidsmøter pr. år, og HRR har hatt ansvaret for å utarbeide saksdokumenter og føre møteprotokoll fra møtene. Samarbeidsrutinene mellom avtalens parter er ikke fulgt i detalj, men det har vært et godt og kontinuerlig samarbeid mellom partene.

§ 7 i avtalen omhandler **økonomi**. Se pkt. 1. Bakgrunn (side 2) for oversikt over den økonomiske rammen.

Kontingenten fra medlemmer i HRR utgjorde i 2011 318050kr. Det utgjør 18,7 % av HRRs drift. (For nærmere informasjon om HRRs regnskap, se vedlegg 7). Øvrige inntekter fra HRRs medlemmer kommer i hovedsak fra turproduksjon, produksjon av brosjyrer, annonsering i turistavisen og arrangementer/messer.

6. SPØRREUNDERSØKELSEN

For å evaluere egen drift og for å få innsikt i medlemsmassens holdning til en eventuell videreføring av samarbeidsavtalen har en gjennom evalueringen bedt HRR gjennomført en spørreundersøkelse blant sine medlemmer. (For oversikt over HRRs medlemmer, se vedlegg 8). Alle medlemmene har mottatt et spørreskjema. I tillegg til at spørreskjemaet ble sendt til alle medlemmene ble det sendt særskilt til de største bedriftene. (Klækken Hotell, Sundvolden Hotel, Comfort Hotel Ringerike, Thorbjørnrud Hotel, Randsvangen hotell, Sanner Hotell, Hotell Hadeland, Lygnasæter Hotell, Hadeland Glassverk, Kistefos-Museet, Ringerikes museum, Randsfjordmuseene, og handelsforeningene). Til disse aktørene ble det bedt spesielt om tilbakemelding og en ga en begrunnelse for hvorfor deres mening var viktig. De nevnte aktørene er de største aktørene i regionen og en så det som viktig å innhente deres mening om HRRs arbeid. Bare seks av disse har svart på spørreundersøkelsen. Se under.

Av 102 medlemmer har til sammen 27 (26 %) svart på spørreundersøkelsen. Deler av resultatene fra spørreundersøkelsen gjengis her:

Spørreundersøkelse, 27 "bedrifter" har svart

Oppsummering:

Type bedrift	Hotell/ Konferanse	Camping overnatting	Besøks sted	Handel
Kryss av her:	6	6	7	4
Kryss av her:	5	10	6	
Helårsdrift	Ja	74 %		

Sesong	Ja	26 %
--------	----	------

Kjenner du nettsiden til HRR	Ja	Nei
	93 %	7 %

Kjenner du Info Kioskene til HRR	Ja	Nei
	96 %	4 %

Mener du HRR markedsfører regionene på en god måte	Ja	Nei
	89 %	11 %

Hva mener du om Reiselivsavisen	Bra	Middels	Dårlig
	59 %	41 %	0 %

Har dette samarbeidet vært av verdi for din bedrift?	Ja	Nei
	89 %	11 %

Er du positiv til at dette samarbeidet fortsetter, eller mener du det bør opphøre?	Ja	Nei
	89 %	11 %

Mener du HRR bør drives videre?	Ja	Nei
	93 %	7 %

Er det riktig å markedsføre Hadeland og Ringerike sammen?	Ja	Nei
	93 %	7 %

Om fylkeskommunen vil redusere sitt bidrag til samarbeidet i en eventuell ny samarbeidsperiode er i så tilfelle din bedrift villig til å gå sterkere inn med midler i samarbeidsprosjektet for at det skal fortsette?	Ja	Nei	5 ikke svart
	17 %	78 %	

En er av den oppfatning at resultatene fra spørreundersøkelsen er entydige. Medlemmene i HRR er fornøyde og de er positive til en eventuell videreføring av samarbeidsavtalen. Når det gjelder vilje til økt bidrag finansielt er det gjennomgående negative svar.

Under presenteres tilbakemeldingene fra de store aktørene. På spørsmål hvor det er svart både ja og nei må en anta at bedriften har ment at det har vært både positive og negative forhold knyttet til måten utfordringen er løst på. De største aktørene (med unntak av to) er også i hovedsak positive til HRRs arbeid og til en videreføring av samarbeidet.

Antall ansatte	850		Ansatte	Omsetn.mill
			140	190
Omsetning ca.	1.030.000.000		450	560
			25	20
Helårsdrift	Ja		30	25
			65	45
Sesong	Ja		140	190
			850	1 030
Kjenner du nettsiden til HRR	Ja	Nei		
	5	1		
Kjenner du Info Kioskene til HRR	Ja	Nei		
	5	1		
Mener du HRR markedsfører regionene på en god måte	Ja	Nei		
	5	1		
Hva mener du om Reiselivsavisen	Bra	Middels	Dårlig	
	4	2		
Har dette samarbeidet vært av verdi for din bedrift?	Ja	Nei		
	5	1		
Er du positiv til at dette samarbeidet fortsetter eller mener du det bør opphøre?	Ja	Nei		
	5	2		
Mener du HRR bør drives videre?	Ja	Nei		
	5	2		
Er det riktig å markedsføre Hadeland og Ringerike sammen?	Ja	Nei		
	5	2		
Om fylkeskommunen vil redusere sitt bidrag til samarbeidet i en eventuell ny samarbeidsperiode				
er i så tilfelle din bedrift villig til å gå sterkere inn med midler i samarbeidsprosjektet	Ja	Nei		
for at det skal fortsette?	2	5		

7. TILBAKEMELDINGER FRA FYLKESKOMMUNENE

Som et ledd i evalueringsarbeidet har arbeidsgruppa hatt et møte med Buskerud og Oppland fylkeskommune. Tilbakemeldingene fra fylkeskommunene kan kort oppsummeres slik:

Begge fylkeskommuner er positive til samarbeidet og vil støtte en videreføring av dette.

Buskerud fylkeskommune gir ikke generelt bidrag til slike prosjekter ut over 3-årig oppstarts- prosjekt. Regionrådet innstiller til bruk av midler i slike saker men endelig vedtak gjøres av fylkesutvalget. Videre engasjement fra Buskerud fylkeskommune kan ikke gis i form av driftstøtte, men til definerte utviklingsprosjekter.

Oppland fylkeskommune gir infrastrukturstøtte til reisemålselskaper som oppfyller minimumskrav til bemanning. Støtten gis med utgangspunkt i overnattingsdøgn. Denne tilnæringsmåten er forankret i fylkeskommunens reiselivsstrategi som vil bli revidert i 2012. Hadeland Reiseliv blir for lite som reisemålselskap. Oppland fylkeskommune er derfor positiv til samarbeidet med Ringerike og støtter dette på samme måte som øvrige reisemålselskaper i Oppland.

Det ble også poengtert at to år er for kort prøveperiode til at en kan høste erfaringer en kan legge mye vekt på. Det vil likevel være viktig å legge vekt på hva medlemmene mener.

8. ANDRE FORHOLD SOM ER VURDERT

Under evalueringsarbeidet ble det nødvendig å se på forholdet mellom HRR og Ringerike Utvikling(RU) og Historiske Hadeland (HH). Det ble gjennomført et orienterings- og drøftingsmøte der Ringerike Utvikling og Historiske Hadeland orienterte om sitt arbeid.

Ringerike Utvikling

RU eies av Hole, Ringerike og Jevnaker kommuner, samt Ringerike Næringsforum, Høgskolen i Buskerud, Ringerikes Blad, Ringeriks-kraft og Sparebank1 Ringerikes Næringsstiftelse, og har som formål å bidra til økt verdiskaping i Ringeriksregionen. Markedsføring og profilering av regionen, samt tilrettelegging for næringsutvikling er noen av kjerneoppgavene. HRR og RU har noen overlappende arbeidsområder og bør både samarbeide om felles prosjekter og avklare roller/oppgaver i andre.

Historiske Hadeland

Historiske Hadeland startet som et verdiskapings- og utviklingsprosjekt med ca. 20 kultur- og reiselivsrelaterte bedrifter innenfor det geografisk avgrensede området; Granavollen, Tingelstadhøgda og Røykenvik. HH er nå en foreløpig destinasjonsbenevnelse der et bedriftsnettverk er etablert. Det er viktig at HH og HRR har en rolleavklaring og finner ut hvordan samarbeidet skal organiseres.

9. KONKLUSJON

Gjennom arbeidet med å evaluere reiselivssamarbeidet mellom Hadeland og Ringerike har arbeidsgruppa erfart at dette er et komplisert fagfelt med mange aktører og ulike forventninger.

Faktaopplysninger og statistikk er mangelfull og den som er tilgjengelig er ofte vanskelig å tolke. Spesielt er det vanskelig å registrere effekter i et område som vårt, hvor dagsturisme er dominerende.

Regionene våre har en uensartet reiselivsstruktur. De største aktørene er Hadeland Glassverk og noen av de store kurs- og konferansehotellene. Blant de mellomstore aktørene kommer museene, med Kistefos Museet som det største. I tillegg har regionen en mengde mindre aktører. Disse utgjør hovedmassen av HRRs 102 medlemmer. Hoteller og overnattingsvirksomheter finnes i ulik størrelse og innretning. De største handelsstandsforeningene er også medlem av HRR og nyter godt av handel med tilreisende.

I reiselivssammenheng må Hadeland og Ringerike betegnes som små. Men beliggende sentralt på Østlandet, nær store befolkningsskonsentrasjoner, må en anta at potensialet for økt reiselivsvirksomhet er stort, spesielt med tanke på dagsbesøk.

En er videre av den oppfatning at det er vanskelig å registrere målbare resultater etter en prøveperiode på 2-3 år. Det vil også være viktig å ha et godt faglig grunnlag når en skal trekke en konklusjon som bør legges til grunn for utviklingen av reiselivet i regionene i flere år framover.

Med dette som bakgrunn vil arbeidsgruppa anbefale følgende:

- Samarbeidsavtalene om felles tjenester innen reiselivet på Hadeland og Ringerike forlenges med et år. Avtalen godtgjøres med samme beløp som inneværende år for de aktører som har mulighet til det. (D.v.s. alle aktører bortsett fra Buskerud fylkeskommune)
- Kompetent fagmiljø engasjeres for å utrede framtidig organisering av reiseliv og turistinformasjon for Hadeland og Ringerike.
Det utarbeides mandat for dette arbeidet som skal vedtas av Regionrådet for Hadeland og Rådet for Ringeriksregionen.
De to fylkeskommunene deltar i utarbeidelse av mandatet.
- Mandatet må være utviklet i løpet av året og behandlet av regionrådene i januar/februar neste år (første møte i 2012).
Det faglige arbeidet må være ferdig senest 1. sept. 2012.
- Buskerud fylkeskommune har avklart at de ikke vil kunne være med å finansiere driften av reiselivssamarbeidet i 2012. Vi anbefaler derfor at det søkes om midler derfra til å finansiere utredningsarbeidet.

10. SLUTTKOMMENTAR

Dersom konklusjonen fra arbeidsgruppa følges opp er en av den oppfatning at HRRs videre strategiske planer for 2012 - 2014 bør tas hensyn til ved utforming av avtale for 2012. Se vedlegg 9.

En forventer også at konklusjonen følges opp gjennom behandling i regionrådene på Ringerike og på Hadeland i løpet av høsten, og at det gjøres et grundig arbeid for å lage et godt mandat.

SAMARBEIDSAVTALE OM FELLESTJENESTER INNEN REISELIVET PÅ HADELAND OG RINGERIKE FOR 2010 OG 2011.

Med utgangspunkt i vedtak fattet i Regionrådet for Hadeland og Rådet for Ringeriksregionen er det inngått følgende samarbeidsavtale om fellestjenester innen reiselivet for de to regionene i 2010 og 2011.

GRAN KOMMUNE	
Løpenr.: 65/10	Dok.nr.: 8
Ar/saksnr.: 09/29	
27 APR. 2010	
Ark.kode P: U64 801	
Ark.kode S:	
Kassasjon:	Saksbeh.:

AVTALE.

§ 1 Formål:

Samarbeidet skal bidra til å løse fellesoppgavene innen reiselivet på Hadeland og Ringerike. Fellesoppgavene som gjennomføres må bidra til økt verdiskaping for reiselivet i området.

Følgende forhold må vektlegges:

- Spredning av informasjon og kunnskap om området – turistinformasjonstiltak.
- Bidra til å utvikle kvaliteten på de opplevelser som tilbys.
- Utviklingsorientert satsing – være oppdatert på trender og utviklingstrekk som gjør seg gjeldende og ha god kontakt mot nasjonale kompetansemiljøer.
- Ta vare på de særtrekk som kjennetegner området.

§ 2 Ansvar:

Hadeland - Ringerike Reiseliv har ansvaret for å utføre fellesoppgavene innen reiselivet på Hadeland og Ringerike, slik de er beskrevet i denne avtalen.

Hadeland – Ringerike Reiseliv har det fulle arbeidsgiveransvaret for de som ansettes for å utføre oppgavene.

Det forutsettes at andre avtaleparter bidrar med de ytelser som er beskrevet i avtalen.

§ 3 Arbeidsoppgaver.

Innenfor de økonomiske rammer som stilles til disposisjon skal en arbeide for å oppfylle de formål som er beskrevet.

I forb. med utarbeidelse av årsplan og budsjett utformes også oversikt over prioriterte arbeidsoppgaver kommende år. Følgende punkt bør inngå i arbeidsoppgavene:

- Turistinformasjonstiltak.
- Definere markeder som informasjonsarbeidet skal rettes mot – herunder også enkelte utenlands.
- Vedlikehold av web-sider.
- Produksjon av turistavis.
- Koordinerende virksomhet/kontakt med reiselivsnæringa på Hadeland og Ringerike.
- Generelt informasjonsarbeid om besøksmål på Hadeland og Ringerike.
- Arbeide med reiseruter – besøkspakker.
- Kontakt med media – produksjon av stoff som egner seg.
- Prosjektfinansierte tiltak som bidrar til å nå de målsettinger som er utarbeidet.

Det forutsettes at kommersielle aktører må være medlemmer av Hadeland – Ringerike Reiseliv for å bli markedsført på web/ visitnorway.

§ 4 Lokalisering av tjenesten.

Hadeland Glassverk stiller gratis kontorplass til disposisjon i eller i tilknytning til samme lokaler som deres reiselivsansatte.

Utgangspunktet for samarbeidet skal være et vinn – vinn forhold, hvor reiselivets fellestjenester får anledning til være i et reiselivsfaglig tungt miljø samtidig som Glassverket får anledning til videreutvikle eget produkt ved å samspille med andre spennende opplevelser i regionene.

Egen avtale om dette inngås mellom Hadeland Glassverk og Hadeland - Ringerike Reiseliv.

§ 5 Samarbeidet med det offentlige.

Som en del av fellestjenesten innen reiselivet på Hadeland og Ringerike vil det bli gitt informasjon om aktuelle offentlige eiendommer, kulturinstitusjoner og kulturminner, veier, natur- og kulturstier, interessante geografiske områder, muligheten for friluftsliv og aktiviteter og arrangementer i regionen.

Det skal være nært samarbeid mellom kommunene og Hadeland – Ringerike Reiseliv når det gjelder informasjon til virksomhetenes hjemmesider.

Det oppnevnes en egen kontaktperson i hver kommune. Denne vil bidra ved utarbeidelse av årlig turistavis og ellers når fellestjenesten har behov for det.

§ 6 Samarbeidsrutiner og planer.

Det avholdes minst to samarbeidsmøter pr år. Til disse møtene innkalles avtalens parter og Regionrådet for Hadeland og Rådet for Ringeriksregionen v/sekretariatet.

Møtene innkalles med minimum 14. dagers varsel.

Hadeland – Ringerike Reiseliv har ansvar for å utarbeide skriftlige saksdokumenter til møtene og føre møteprotokoll som sendes partene og regionrådet.

Et av møtene holdes innen utgangen av mai.

På dette møtet behandles årsmelding med revisjonsbekreftet regnskap.

Hver høst, innen 15.nov., behandles forslag til årsplan og budsjett for kommende år.

Dersom Hadeland – Ringerike Reiseliv eller minst to av partene ber om det, avholdes det mer enn to samarbeidsmøter pr. år.

Innkalling til slike møter skjer med samme frist som nevnt over.

§ 7 Økonomi.

Partene er enige om følgende økonomiske ramme og finansiering:

	2010	2011
Hadeland –Ringerike Reiseliv	1 700 000	1 700 000
Kommunene på Hadeland	300 000	300 000
Kommunene på Ringerike	300 000	300 000
Oppland fylkeskommune – infrastrukturmidler	125 000	125 000
Regional partnerskapsavtale med Oppland fylkeskommune	375 000	375 000
Regional partnerskapsavtale med Buskerud fylkeskommune	500 000	500 000
<hr/> Totalt:	<hr/> 3 300 000	<hr/> 3 300 000

Finansieringsrammen over forutsetter nødvendige positive vedtak i aktuelle kommuner og regionråd.

Hadeland – Ringerike Reiseliv søker selv Oppland fylkeskommune om infrastrukturmidler.

Midlene fra kommunene og regionenes partnerskapsavtaler med fylkeskommunene utbetales av regionrådene. Utbetaling skjer i to like store rater i mars og august hvert år, etter at anmodning om dett er sendt fra Hadeland – Ringerike Reiseliv til Regionrådet for Hadeland og Rådet for Ringeriksregionen.

Dersom Hadeland – Ringerike Reiseliv øker sin innsats til fellestiltak innen reiselivet, ut over hva som er beskrevet over, forutsetter dette ikke tilsvarende økning av offentlige midler.

Dersom Hadeland – Ringerike Reiseliv ikke bidrar med midler i den størrelsesorden som er beskrevet over vil de offentlige bidragene bli redusert tilsvarende.
En eventuell reduksjon som følge av dette forhold trekkes på nest års overføring.

§ 8 Endring av avtalen.

Denne avtalen kan endres etter at saken er drøftet i samarbeidsmøte og partene har gitt sin tilslutning.

§ 9 Oppsigelse av avtalen.

Hadeland – Ringerike Reiseliv og de offentlige partene kan si opp sin deltakelse i "Fellestjenestene inne reiselivet på Hadeland og Ringerike" med et års skriftlig varsel.

§ 10 Evaluering.

Samarbeidet evalueres høsten 2011. Partene har gjensidig ansvar for at evalueringsarbeidet igangsettes seinest i august dette året og at evalueringsrapport med anbefaling foreligger senest 10. oktober samme år.

Dersom evalueringen konkluderer med at samarbeidet bør fortsette må evalueringen også inneholde en avklaring av hvordan samarbeidet skal finansieres.

Gran, ____ februar 2010

Rådet for Ringeriksregionen Regionrådet for Hadeland
Kjell Hansen Inger Staxrud
Leder Leder

Hadeland – Ringerike Reiseliv
Ingvald Eid
Leder

HADELAND

PROSJEKTPLAN

Lokal transport på Hadeland

Reduksjon av klimagassutslipp fra privatbilbruk

VEDLEGG TIL
SAK 49/11

Jevnaker kommune

Lunner kommune

Gran kommune

Dato 12. november, 2011

Prosjekteier Regionrådet for Hadeland

Prosjektansvarlig Edvin Straume

Prosjektleder Elisabeth Raastad Kjørven

Styringsgruppe Rådmennene

Arbeidsgruppe En deltager fra hver av bedriftene/enhetene i undersøkelsen

Varighet Prosjektet har varighet 01.08.10-31.07.12.

Denne prosjektplanen gjelder for perioden 01.11.10-31.07.12.

1. BAKGRUNN

1.2 Saksgang

Prosjektet "Reduksjon av klimagassutslipp fra privatbilbruken på Hadeland" mottok skjønnsmidler fra Fylkesmannen i 2010. Tidligere klimapådriver Live Ytrehus var leder av prosjektet var frem til 31.07.11. Nå videreføres prosjektet med prosjektleder Elisabeth R. Kjørven

I prosjektbeskrivelsen til tidligere klimapådriver ble det påpekt at det spesielt skal arbeides med reduksjon av klimagassutslipp fra privatbilbruk. Det ble søkt Fylkesmannen om skjønnsmidler i 2010, til prosjektet "Reduksjon av klimagassutslipp fra privatbilbruken på Hadeland". Søknaden ble innvilget og tildelt 200 000 kr for 2010. Prosjektet mottok 100 000 i partnerskapsmidler for 2010. Prosjektet har i den videre saksbehandling hatt navnet "Lokal transport på Hadeland"

1.3 utfordringer

- Klimagassutslipp fra vegtrafikk er stor og stadig voksende på Hadeland.
- Gjennomgangstrafikken er det vanskelig å gjøre noe med, en bør derfor konsentrere seg om lokaltrafikken.
- Den største veksten i biltrafikken skapes lokalt.
- Det må til en holdningsendring knyttet til bruk av privatbil over kortere distanser. (Til skole, arbeid og fritidsaktiviteter).
- Skal en kunne arbeide med dette må lokal bilbruk kunne dokumenteres og klimaeffekt synliggjøres.

- Det lages ikke lokale statistikker som kan brukes til å måle effekten av tiltak.

(Arbeid med å lage lokale statistikker er påbegynt med en reisevaneundersøkelse. Del 1 av undersøkelsen ble gjennomført i juni 2010)

1.4 Forventninger

- Dokumentasjon av kjørelengder.
- Redusert klimagassutslipp fra privatbilbruk.
- Økning i aktivtransport og dermed en helsegevinst gjennom at flere sykler og går.

1.5 I forhold til de angitte søkekriterier vil et vellykket prosjekt bidra til

- utvikling av gode systemer for å måle, dokumentere og videreutvikle kvaliteten på energi- og klimaarbeidet i kommunene
- utvikling av helsefremmende skole- og arbeidsmiljø

2. PROSJEKTMÅL

Overordna mål *Reduserte utslipp av klimagasser fra lokal bilbruk. Gjennomføre tiltak for bruk av privatbil til skoler og arbeidsplasser og registrere effekten av dette.*

Delmål	D1	Dokumentasjon av kjørelengder til arbeidsreiser og skolebarnkjøring
	D2	Identifisere lokale drivere og barrierer i valg av transportmiddel
	D3	Økning i aktivtransport - helsegevinst
Effektmål	E1	Reduksjon i bruk av privatbil til jobb
	E2	Redusert skolebarnkjøring
	E3	Økt bruk av aktivtransport sykle/gå
	E4	Økt bruk av kollektive transportmidler eller samkjøring
	E5	Økt andel elbil/hybridbil/lavutslippsbil

Begrunnelse

- Framskrivninger viser at mobile klimagassutslipp på Hadeland vil øke betydelig hvis det ikke gjøres endringer.
- Det er en vanskelig utfordring å registrere og synliggjøre nå-status og årlige reduksjoner fra den lokale delen av biltrafikken.
- I de lokale energiutredningene brukes nasjonal statistikk fra Statistisk sentralbyrå til å framstille tall for klimagassutslipp fra veitrafikksektoren. Disse brytes ned på regioner

uten at en klarer å ta hensyn til regionale tiltak. Tallene er ikke egnet til å måle effekten av tiltak lokalt/regionalt.

- I prosjektet ønsker vi å etablere en lokal statistikk som skal være grunnlag for å prøve ut virkemidler og måle effekten av tiltak i forhold til privatbilbruk.
- Gjennom holdningsskapende arbeid vil vi påvirke befolkningen til å redusere klimagassutslippet fra privatbil ved å kjøre sammen, øke bruken av aktiv transport og velge lavutslippsbiler.
- Vi ønsker å bruke en avgrenset gruppe av befolkningen (utvalgte arbeidsplasser og skolekretser), til å registrere kjørelengde med privatbil, synliggjøre nå-situasjonen, sette inn tiltak/holdningsskapende arbeid, foreta en ny registrering og vurdere effekten av tiltaket.
- Vi vil vise mengde klimagassutslipp fra ulike kjøreaktiviteter og hvilke muligheter vi har til reduksjon.

3. METODE

3.1 Følgende aktiviteter er valgt som metode

- En reisevaneundersøkelse i tre trinn
- Informasjon til hver arbeidsplass
- Synlige tiltak som oppmuntret til handling
- En informasjonsbrosjyre til tre skoler med gang/sykkelveier kombinert med holdningsskapende arbeid.

3.2 Reisevaneundersøkelse

Vi har valgt å gjennomføre en reisevaneundersøkelse for å dokumentere kjørelengder til jobb og skole. Reisevaneundersøkelsen gjennomføres og resultatene dokumenteres i en rapport av konsulentfirmaet Vista Analyse As. Til å delta i den første runden av undersøkelsen ble det valgt Moen skole i Gran kommune, bedriften Aditro i Gran kommune, bedriften Andritz Hydro i Jevnaker kommune og kommuneadministrasjonene i Lunner og Jevnaker. Undersøkelsen går ut på at alle ansatte i bedriften/kommuneadministrasjonen og alle foresatte til elever på skolen skal besvare et spørreskjema som gjelder en reise til jobb/skole.

Spørreskjemaene bearbeides statistisk av NORSTAT. Undersøkelsen er tenkt gjennomført tre ganger. Første undersøkelse ble gjort i juni 2010. I denne prosjektperioden legges det opp til en ny reisevaneundersøkelse i mai/juni 2012. En tredje undersøkelse kan bli aktuell ved en eventuell videreføring av prosjektet.

Det er i første runde av undersøkelsen valgt mange nok informanter til at man kan trekke statistisk holdbare konklusjoner. I løpet av vinteren (før andre reisevaneundersøkelse) vil det bli foretatt en justering av antall deltagere. Slik justering vil bli foretatt etter drøfting i styringsgruppa og i forståelse med Vista Analyse As.

Det ble skrevet en delrapport av Vista Analyse etter første undersøkelse som presenterer resultatene og oppsummerer funnene. Rapporten vil peke på hvilke utfordringer og muligheter resultatene gir og foreslår konkrete tiltak.

3.2 Informasjon og synlige tiltak

Før andre del av reisevaneundersøkelsen skal det gis målrettet informasjon og gjennomføres holdningsskapende arbeid på de arbeidsstedene/skolen(e) en har valgt å jobbe videre med. I tillegg skal noen av de lokale tiltakene som foreslås i rapporten fra Vista Analyse gjennomføres mellom hver spørreundersøkelse. Den enkelte bedrift, kommune og skole skal involveres i hvordan informasjonen skal gis og hvilke tiltak de vil prioritere. Effekten av de konkrete tiltakene og det holdningsskapende arbeidet måles i neste reisevaneundersøkelse.

3.3 Informasjonsbrosjyre til skolene

I ”Klimakur 2020”, rapporten som beskriver tiltak og virkemidler for å nå norske klimamål mot 2020, er det nevnt tre virkemidler for å fremme sykling/gange. Det er:

- investering i sykkel- og gangveier
- skilting, informasjon, drift og vedlikehold av sykkel/gangvegnettet
- belønning for å sykle/gå

For å få flere til å sykle og gå i skolekretsen til Moen skole har det blitt laget en informasjonsbrosjyre med kart over sykkel- og gangveier. I tillegg jobber skolen med holdningsskapende arbeid hele året gjennom for å begrense biltrafikken til skolen. En ønsker å starte opp et tilsvarende arbeid i Jevnaker og Lunner med en pilotskole i hver av kommunene.

3.4 Synergieffekt med andre prosjekter

Klimadriverprosjektet ble avsluttet 31.juli 2011. Regionrådet arbeider nå med å utarbeide et regionalt oppfølgingsprosjekt. Innhold/form på dette prosjektet er foreløpig ikke klart, men en ser for seg flere mulige samarbeidsområder. Et samarbeid med prosjektleder for «Hadeland – nært og naturlig» og folkehelsekoordinator i Gran kommune er i gang på flere områder. Eksempelvis ser en for seg et samarbeid med prosjektet «Hadeland - nært og naturlig» i arbeidet for å øke andelen elbiler/hybridbiler/lavutslippsbiler, og et samarbeid med folkehelsekoordinator på følgende områder: sykkelaksjoner, gå/sykle til skolen-aksjoner, tilrettelegging for sykling/gange, trafikkikkerhetstiltak, bedring av kollektivtilbudet.

Effekten av disse relaterte aktivitetene vil kunne måles i gjeldende prosjekt, og kanskje ha en synergieffekt.

4. Framdriftsplan

Tidspunkt	Aktivitet	Samarbeidspart/underleverandør
November 2011	Revidering av prosjektplan Kontakt med involverte skoler/bedrifter og Vista Analyse og NORSTAT	Vista Analyse AS NORSTAT
November - desember 2011	Møter med bedriftene/skolen/kommuneadm. Oppfølging av tiltak Oppstart arbeid brosjyrer	Aditro, Moen skole, Lunner kommune, Jevnaker kommune og to nye pilotiskoler Fremad Biz
Januar – februar 2012	Arbeid med brosjyre Oppfølging av tiltak	Fremad Biz
Mars - april 2012	Trykking/Distribusjon	Fremad Biz
Mai 2012	Oppfølgingsmøte med involverte skoler/bedrifter	Aditro, Moen skole, Lunner kommune, Jevnaker kommune to nye pilotiskoler
Juni 2012	Reisevaneundersøkelse 2	Vista Analyse AS
Juni 2012	Delrapport 2	NORSTAT

5. Økonomi

Kostnader 2011 – juni 2012

Konsulentbistand:	160 000 kr
Reisevaneundersøkelse – Vista Analyse	
Statistikkbearbeidelse – NORSTAT	
Fremad BIZ – foto brosjyre.	
Driftskostnader i prosjektet.	
Utarbeide og trykke brosjyrer m.m.	90 000 kr
Prosjektledelse (lønnsutgifter prosjektleder)	<u>100 000 kr</u>
	350 000 kr

HADELAND

Oppland fylkeskommune
Postboks 988

VEDLEGG TIL SAK 50/11

2626 LILLEHAMMER

Vår ref.	Arkiv	Deres ref.	Vår dato
11/03997-3	130		16.11.2011
vbdy			

Planprogram for Regional plan for klima og energi for Oppland 2013-2024 Forslag til høringsuttalelse fra Regionrådet for Hadeland.

Det vises til brev av 24.oktober med varsel om oppstart av planarbeid for Regional plan for klima og energi for Oppland og høring av forslag til planprogram, jfr. vedtak i fylkesutvalget 31.11.2010.

Forslag til høringsuttalelse ble lagt frem for Regionrådet for Hadeland 25.november 2011. Følgende høringsuttalelse ble vedtatt.

Planprogrammet

Regionrådet for Hadeland synes at planprogrammet er godt strukturert. Det er oversiktlig og tilgjengelig, og det kommer stort sett klart frem hva man har tenkt å gjøre i arbeidet med planen.

Regionrådet for Hadeland håper det blir satt av nok ressurser til å jobbe med planen, slik at det blir mulig med så bred medvirkning og forankring som ønskelig. Planprosessen skal legge til rette for bred medvirkning.

Hovedmål og visjon for planen

Regionrådet for Hadeland synes det ikke kommer klart frem i planprogrammet hva som er hensikten med planen. Det henvises kun til hovedmålet for klimapolitikken i Oppland, og ikke til mål for selve planen. Hovedmål oppgis på s. 4 som:

- *Oppland skal bidra til å redusere klimagassutslipp i tråd med Kyotoprotokollens mål for Norge. Ved utløpet av forpliktelsesperioden 2008-2012 skal totale utslipp av klimagasser i Oppland være redusert til under 1991 nivå. Dette innebærer en reduksjon på ca 5 prosent.*
- *Utslipp av klimagasser i Oppland skal reduseres med 30% innen 2020 i forhold til nivået i 2005*
- *Skogbruket skal bidra til økt binding av CO2 gjennom aktivt skogbruk.*

Målene i Kyotoavtalen vil ikke Norge og Oppland klare å nå innen 2012. Det er derfor viktig at det defineres nye konkrete mål, ut fra det reelle nivået av utslipp i dag.

For å lage en god visjon og konkrete hovedmål for Opplandssamfunnet er det også viktig å ansvarliggjøre aktører i planen, og at dette kommer bedre frem i planprogrammet.

Gran
kommune

Jevnaker
kommune

Lunner
kommune

Oppland
Fylkeskommune

OFK er en viktig ansvarshave i mange av satsingsområdene, og det er viktig at det synliggjøres i planprogrammet der fylkeskommunen selv skal gjøre konkrete tiltak og gå foran som et godt eksempel.

Vi synes også det hadde vært fint om Opplands komparative fortrinn kommer frem i planprogrammet, hva kan Oppland være best på i forhold til klima- og energiarbeidet.

Medvirkning og involvering

I forhold til medvirkning og involvering i planarbeidet, viser planprogrammet at det er viktig at flest mulig skal være involvert, og ha mulighet til å uttale seg i planarbeidet. Vi har allikevel et par kommentarer. På s.11 nevnes det bare et avfallsselskap (GLØR). Flere avfallsselskap bør involveres. Fra vår region vil det være viktig at HRA tas med i arbeidet. Vi synes også det er viktig at man husker på de små lokale energiselskapene som aktører i prosessen, og ikke bare har dialog med de store.

Bygg og anlegg som eget satsingsområde

Vi har i tillegg til de nevnte hovedsatsingene et ønske om at bygg og anlegg blir beskrevet selvstendig som eget satsingsområde. Her kan planen vise hva OFK selv gjør i forhold til egne bygg, og hvordan både fylkeskommunen og kommunene kan være pådriver i forhold til anleggsbransjen, spesielt i forhold til offentlige bygninger, renseanlegg, idrettsanlegg osv. Hadeland synes også det er viktig å påpeke at bygg av trevirke binder Co2 og er et viktig tiltak.

Transport

Under satsingsområdet «transport» på s. 15 har vi følgende kommentar: Det står at en vesentlig del av utslippene er knyttet til gjennomgangstrafikk. Vi tror at man ofte overvurderer betydningen av gjennomgangstrafikk. I forbindelse med arbeidet for regional plan for Hadeland blir det utarbeidet en areal/transportanalyse for regionen. Den viser at kun 7% av biltrafikken på Hadeland er gjennomgangstrafikk, mens hele 68% er internttrafikk, med start og stopp på Hadeland. Det er logisk å anta at forholdene er tilnærmet lik i mange andre regioner i Oppland. På Hadeland gjennomføres det nå et privatbilprosjekt, for å se på hvordan man kan minske «de korte» turene med privatbil.

I forhold til transport synes regionrådet også at det er viktig å synliggjøre bedre i planen hva OFK selv kan gjøre i forhold til kollektivtrafikk m/buss – siden dette er ansvarsområde for fylkeskommunen.

Areal- og transportplanlegging

På s. 18 om areal- og transportplanlegging stilles det et spørsmål om slik planlegging skal utvikles i en felles regional plan for Oppland eller i delplaner for ulike regioner i fylket. Regionrådet for Hadeland synes det er viktig å påpeke at man Oppland står overfor ulike utfordringer, noen steder er det grigrendt og fjellete, andre steder er det tettbygd og korte avstander. Dette betyr at det kreves ulike tiltak i de ulike delene av fylket.

Kunnskapsformidling og veiledning

I planprogrammet er det flere utfordringer i forhold til kunnskapsformidling og holdningsendringer som nevnes. Vi ønsker i tillegg at OFK sitt ansvar som samfunnsutvikler, og den muligheten dette innebærer i forhold til veiledning og holdningsskapende arbeid, skal påpekes.

Med vennlig hilsen
Regionrådet for Hadeland

Adresseliste

Vår ref.: 201106340-3
Deres ref.:

Lillehammer, 24. oktober 2011

Regional plan for klima og energi for Oppland. Varsel om oppstart av planarbeid og høring av planprogram.

Det varsles med dette oppstart av planarbeid for Regional plan for klima og energi for Oppland og høring av forslag til planprogram, jfr. vedtak i fylkesutvalget 31.11.2010.

Med bakgrunn i revisjon av klima- og energiplan for Oppland 2008-2020 med oppdatering av statistikk og planenes handlingsdel vedtok fylkestinget den 7.juni 2010 at "For å nå klimamålene bør klima- og energiplanen utvikles videre til en Regionalplan for klima- og energi for Opplandssamfunnet, med bredere involvering, forankring og forpliktelse fra flere samfunnsaktører." Planarbeidet er også forankret i Regional planstrategi for Oppland 2010-2011, der klima og miljø er en av fire hovedutfordringer.

Planprogrammet skal ligge til grunn for hvordan planen skal utarbeides. Den skal klargjøre premisser og rammer for planarbeidet, herunder fastsette hvilke forhold som skal utredes og beskrives nærmere i planforslaget. Planprosessen skal legge til rette for bred medvirkning.

Planen utarbeides som en regional plan etter plan- og bygningslovens bestemmelser om regional planlegging, kapittel 8. Dette har bl.a. følgende konsekvenser:

- det utarbeides et planprogram som skal redegjøre for formålet med planarbeidet, planprosessen og opplegget for medvirkning
- det utarbeides et handlingsprogram som skal rulleres årlig

I høringen ønsker vi særlig tilbakemelding på:

1. Hva slags visjon og målsettinger bør vi ha for Regional plan for klima- og energi for Opplandssamfunnet?
2. Hvordan kan vi få bredere involvering, forankring og forpliktelser fra flere samfunnsaktører?
3. Innspill og kommentarer til foreslåtte satsningsområder.
4. Forslag til tiltak.

Vi ber om at innspill til forslag til planprogram sendes Oppland fylkeskommune innen **15.januar 2012**.

Postadresse
Postboks 988
2626 LILLEHAMMER
Org. Nr: 961382335

Besøksadresse
Kirkegaten 76, Lillehammer
Bankkonto: 2000 09 50018
E-post: postmottak@oppland.org

Saksbehandler:
Terezia Lestinska
Telefon:
Telefaks:

Eventuelle spørsmål kan rettes til rådgiver Christen Ness e-post: christen.ness@oppland.org,
eller prosjektleder for regional plan for klima og energi Terezia Lestinska e-post:
terezia.lestinska@oppland.org.

Med vennlig hilsen

Kristin Loe Kjelstad
teamleder plan og miljø

Terezia Lestinska
rådgiver, miljø

OPPLAND
fylkeskommune

Forslag til planprogram

Regional plan for klima og energi for Oppland (2013-2024)

Høringsfrist: 15.januar 2012

Høringsutkast – jamført vedtak 149/11 i FU 11.10.2011

Innholdsfortegnelse

Bakgrunn	4
Internasjonale mål og forpliktelser	4
Nasjonale føringer	5
Mål for norsk klimapolitikk	5
Regionale føringer	6
Vedtak i fylkestinget	6
Begrepsavklaring	7
Global oppvarming	7
CO ₂	7
Klimatilpasning	7
Fornybar energi	8
Utslppsregnskap og fremskrivning	8
Utslipp i Oppland i CO ₂ ekvivalenter	8
Organisering av arbeidet	10
Medvirkning og involvering	11
Framdrift	12
Satsingsområder	13
ENERGIPRODUKSJON	13
ENERGIBRUK	14
TRANSPORT	15
LANDBRUK	16
AVFALL	17
AREAL- OG TRANSPORTPLANLEGGING	18
KLIMATILPASNING	19
KUNNSKAPSFORDIDLING, HOLDNINGSENDRING, FORBRUK OG LIVSSTIL	20
Virkemidler i klimapolitikken	21
Sentrale problemstillinger	21

Bakgrunn

Allerede i 1999 vedtok Fylkestinget i Oppland "Plan for reduksjon av luftforurensning i Oppland" som den første planen for Opplandssamfunnet med fokus på klimagasser. Etter denne planen ble Klima- og energiplan for Oppland 2003-2010 lagt fram for Fylkesutvalget i 2004 og gjeldende Klima- og energiplan for Oppland 2008-2020 ble vedtatt i Fylkestinget i 2007. Klima- og energiplanen for Oppland ble revidert i 2010. Hovedvekt var lagt på statistikk og oppdatering av planens handlingsdel. Revidert klima- og energiplan for Oppland 2008-2020 ble vedtatt i Fylkestinget 7. juni 2010.

Visjonen for det grønne Oppland fra vedtaket i fylkestinget 2007 (sak 42-07sept.) var:

"Utviklingen i Oppland skal ha et langsiktig, bærekraftig perspektiv der natur- og kulturgrunnlaget danner fundament, og legge vekt på grønn verdiskaping, folkehelse og redusert miljøbelastning. Oppland skal som "grønn energikommune" framstå som foregangsfylke for energieffektivisering, energiomlegging og reduksjon av klimagasser, og vektlegge hensyn til energi og miljø i den regionale politikken."

Programmet Grønne energikommuner var en samarbeidsavtale mellom KS og Regjeringen ved Kommunal- og regionaldepartementet, Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet med prosjektperiode fra 2007 til 2010. Nå er prosjektet avsluttet men miljøperspektivet skal være en sentral del av alle virksomhetsområder.

Hovedmål for klimapolitikken i Oppland:

- Oppland skal bidra til å redusere klimagassutslipp i tråd med Kyotoprotokollens mål for Norge. Ved utløpet av forpliktelsesperioden 2008-2012 skal totale utslipp av klimagasser i Oppland være redusert til under 1991-nivå. Dette innebærer en reduksjon på ca. 5 prosent.
- Utslipp av klimagasser i Oppland skal reduseres med 30 prosent innen 2020 i forhold til nivået i 2005.
- Skogbruket skal bidra til økt binding av CO₂ gjennom aktivt skogbruk.

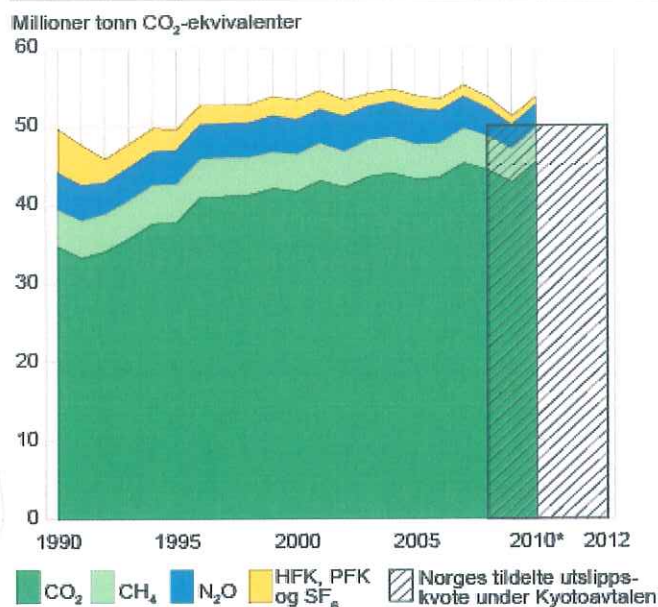
Internasjonale mål og forpliktelser

FNs klimakonvensjon fra 1992 danner rammen for globalt samarbeid i klimaspørsmål. Kyotoprotokollen er en oppfølging av klimakonvensjonen, og omhandler utslippsforpliktelser for industrilandene. Protokollens mål er å redusere industrilandenenes samlede utslipp av de viktigste klimagassene til minst fem prosent under 1990-nivå i perioden 2008-2012. Norge har gjennom Kyotoprotokollen forpliktet seg til ikke å øke utslippene med mer enn en prosent i forhold til 1990-nivået.

Tre år ut i Kyoto-perioden kan det konkluderes med at Norge ikke vil greie å innfri sine forpliktelser i tråd med intensjonene i Kyoto-avtalen. Norges klimagassutslipp er på vei oppover (se tabellen under). For å oppfylle Kyoto-forpliktelsen, og lovnaden om overoppfyllelse, vil forpliktelsene måtte innfris gjennom finansiering av utslippsreduserende tiltak i andre land, i hovedsak utviklingsland.

Utvikling i klimagassutslipp 1990-2010* og utslippskvote 2008-2012. Millioner tonn CO₂-ekvivalenter

Kilde: Utslippsstatistikken til Statistisk sentralbyrå og Klima- og forurensningsdirektoratet.

Nasjonale føringer

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging er gitt i medhold av § 6-1 i plan- og bygningsloven. Regional plan for klima og energi for Oppland vil følge denne.

Mål for norsk klimapolitikk

Regjeringen har i St.meld. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk angitt følgende langsiktige mål:

- at Norge fram til 2020 påtar seg en forpliktelse om å kutte de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 prosent av Norges utslipp i 1990
- at Norge skal være karbonnøytralt i 2050

Innenfor Kyotoprotokollens periode 2008-2012 vil regjeringen:

- skjerpe Norges Kyotoforpliktelser til ni prosent under 1990-nivå
- sørge for at en betydelig del av reduksjonene skjer gjennom nasjonale tiltak

Regjeringens mål for 2020 inkluderer både utslippsreduksjoner i Norge, inklusive opptak av CO₂ i skog, og Norges bidrag gjennom utslippsreduksjoner i andre land. Regjeringen mener det er et realistisk mål å redusere utslippene i Norge med 13-16 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, når skog er inkludert. Det innebærer at mellom halvparten og to tredjedeler av Norges totale utslippsreduksjon tas nasjonalt. Godskriving av opptak i skog anslås å utgjøre opp mot tre millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2020.

Målet om karbonnøytralitet innebærer at Norge tar ansvar for å redusere de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 100 prosent av egne utslipp i 2050. Utslippene fra norsk territorium skal være nøytralisert av reduksjoner Norge betaler for i andre land gjennom kvotekjøp eller andre mekanismer.

Regionale føringer

I regional planstrategi 2010-2011, som er Oppland fylkeskommunes overordnede styringsdokument, er klima og miljø definert som en av fire hovedutfordringer.

Under klima og miljø i planstrategien står det blant annet følgende:

” fylkeskommunen har flere roller i klimaarbeidet, blant annet innen areal og samfunnsplanlegging, kollektivtransport, eiendomsforvaltning, som regional utviklingsaktør og gjennom politisk påvirkning. Klimautfordringene krever bred innsats på mange samfunnsområder. Konsekvensene av endringene må følges nøye slik at Oppland er i stand til å møte de utfordringer som kommer som følge av disse. På bakgrunn av dette må det skapes en langsiktig politikk som ivaretar Oppland som et foregangsfylke ved å inneha ledende kompetanse innen energi og miljø.”

Om regional plan

Ved oppstart av planarbeidet skal det utarbeides et planprogram i samsvar med kravene i [§ 4-1](#) i plan- og bygningsloven. Innholdet i planprogrammet vil for det første avhenge av hva slags regional plan det er snakk om, dernest hvor mye som allerede er fastlagt gjennom vedtak av den regionale planstrategien. Forhold som naturlig vil inngå i planprogrammet for regionale planer vil være opplysninger om formålet med planarbeidet, overordnede rammer for arbeidet, organisering, framdrift og medvirkning, samt en beskrivelse av hvilke alternativer som skal vurderes. En regionalplan skal alltid ha en planbeskrivelse som omfatter en beskrivelse av virkningene av planen.

Vedtak i fylkestinget

Med bakgrunn i Revisjon av klima- og energiplan for Oppland 2008-2020 med oppdatering av statistikk og planenes handlingsdel vedtok fylkestinget den 7.juni 2010 at ”For å nå klimamålene bør klima- og energiplanen utvikles videre til en Regionalplan for klima- og energi for Opplandssamfunnet, med bredere involvering, forankring og forpliktelse fra flere samfunnsaktører. ”

Begrepsavklaring

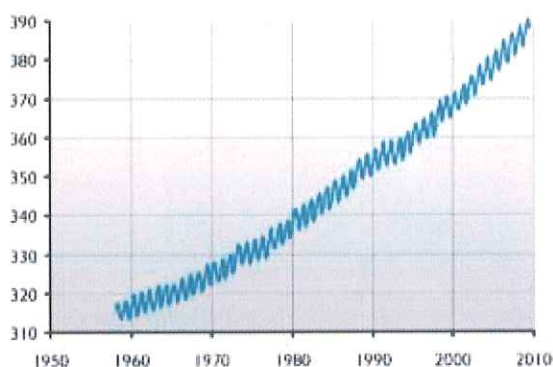
Global oppvarming

Global oppvarming er et begrep knyttet til økningen av den gjennomsnittlige luft- og havtemperaturen på globalt nivå fra midten av 1900-tallet og den forventede fortsettelsen av denne økningen. Det er en vitenskapelig enighet om at menneskelig aktivitet er en av hovedårsakene til denne oppvarmingen. Om den globale oppvarmingen fortsetter, slik klimaforskere prognostiserer, vil dette påvirke klimaet på mange ulike måter.

I tillegg hevder mange klimaforskere at global oppvarming gir mer variabelt og mer ekstremt vær som sterkere vind, stormhyppighet, mer nedbør, øking av naturkatastrofer som ras og oversvømmelser.

CO₂

Karbondioksid er en gass som dannes når man brenner fossile brensler slik som petroleum, kull, parafin og bensin, eller et hvilket som helst organisk materiale. Karbondioksidets andel i atmosfæren har økt med om lag en tredjedel fra begynnelsen av den industrielle revolusjon til i dag. Denne gassen bidrar til både økt næringsvekst og drivhuseffekt. Drivhuseffekten per molekyl er langt mindre enn for mange andre gasser, men ettersom konsentrasjonen i atmosfæren er relativt høy og levetiden er lang, er den likevel en viktig klimagass.

Endringen av CO₂-konsentrasjonen (i deler per million) fra 1958 til 2009.

Man ser både en stigende trend og årlige svingninger. Trenden er menneskeskapt, og utgjør for tiden en økning på 2,0 ppm¹ per år. Svingningene skyldes at plantene forbruker mindre CO₂ om vinteren enn om sommeren.

Klimatilpasning

Klimatilpasning er vurderinger og tiltak for å tilpasse natur og samfunn til effektene av nåværende eller framtidig klima, for å forebygge mot uønskede virkninger eller dra nytte av fordelene. Klimatilpasning berører alle samfunnsområder og forvaltningsnivåer. Ansvarsprinsippet gjelder, det vil si at alle må ta ansvar for å planlegge, evt. iverksette tiltak innen eget område. Klimatilpasning handler altså om mer enn å være forberedt på ekstreme situasjoner. Vi driver god klimatilpasning hvis vi har evnen til å tilpasse oss alle typer klimaendringer for å begrense potensielle skader, og samtidig kan dra fordeler av mulighetene klimaendringene faktisk gir oss.

Det er bred enighet blant klimaforskere om at naturhendelser vil bli vanligere i framtiden og at de vil kunne skje på steder som tidligere ikke har vært utsatt, på andre tider av året enn vi har vært vant til og at de kan skje oftere. Da er det viktig at vi er forberedt, både på hendelser som kan skje brått, men også de på utfordringene som er knyttet til mer gradvise endringer.

¹ **Parts per million (ppm)** (engelsk for deler per million) er en enhet for angivelse av konsentrasjon. En ppm er lik en enhet per million, altså en milliondel. På norsk brukes enten «ppm» eller «deler per million».

Fornybar energi

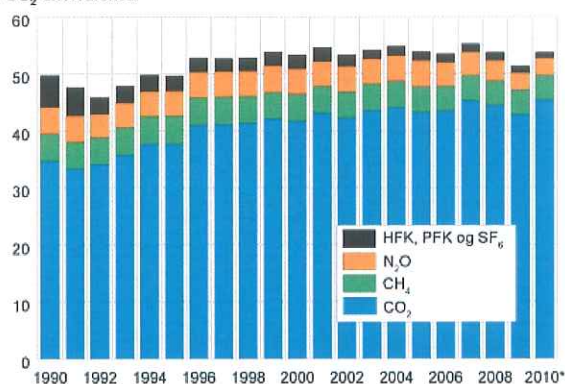
Fornybar energi er et begrep som omfatter energi fra kilder som har en kontinuerlig tilførsel av ny energi, og ikke kan tømmes innenfor tidsrammene som er gitt av menneskehetens tidsskala. Fornybare energikilder er for eksempel solenergi, vannkraft, vindkraft, bioenergi, bølgekraft, geotermisk energi, tidevannsenergi og saltkraft. Med unntak av geotermisk energi og tidevannsenergi, har all fornybar energi sin opprinnelse i solenergi. Motstykket til fornybar energi er ikke-fornybar energi, som kjennetegnes av begrensede naturressurser som kan utarmes innen en tidsramme på fra et titalls til et hundretalls år.

Utslippsregnskap og fremskrivning

De norske klimagassutslippene økte igjen i 2010, etter to år med nedgang. Totalt var utslippene på 53,7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Det er 4,8 prosent mer enn året før. Økt metallproduksjon og mer transport har bidratt mest til oppgangen. De samlede norske klimagassutslippene var 2,5 millioner tonn høyere i 2010 enn året før. Den kraftige oppgangen må sees i sammenheng med utslippsreduksjonene som følge av finanskrisen i 2008 og 2009. Økt økonomisk aktivitet i 2010 bidro til høyere utslipp fra industri og transport.

I tillegg førte en kald vinter med høye strømpriser til større utslipp fra fyring enn året før. Utslippene fra jordbruk og olje- og gassnæringen endret seg lite fra 2009 til 2010.

Utvikling i klimagassutslipp. 1990-2010*. Millioner tonn CO₂-ekvivalenter

Kilde: Utslippsstatistikken til Statistisk sentralbyrå og Klima- og forurensningsdirektoratet.

<http://www.ssb.no/emner/01/04/10/klimagassn/fig-2011-05-25-01.html>

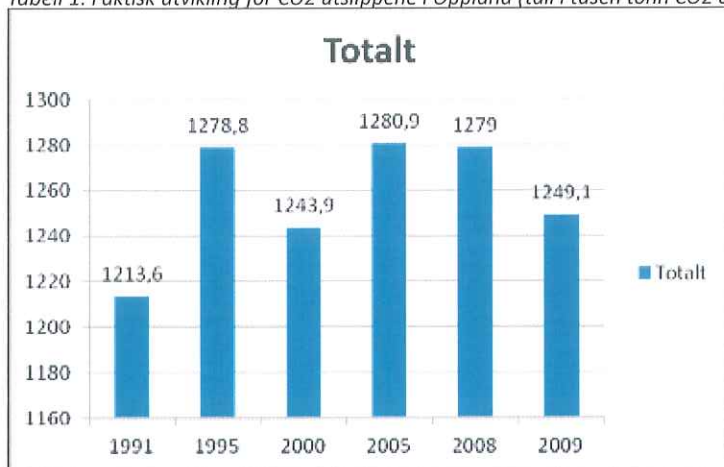
Dette viser foreløpige utslippstall som Statistisk sentralbyrå (SSB) har utarbeidet i samarbeid med Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif). Hydrofluorkarboner (HFK), perfluorkarboner (PFK) og svovelheksafluorid (SF₆) er sterke klimagasser. Mange av dem er lite nedbrytbare, og dagens utslipp kan påvirke klimaet i mange tusen år framover. De gir derfor viktige bidrag til drivhuseffekten selv om de bare utgjør en liten del av de samlede norske klimagassutslippene.

Det skal komme ny Stortingsmelding om Norsk klimapolitikk våren 2012.

Utslipp i Oppland i CO₂ ekvivalenter

Det totale utslippet av klimagasser i Oppland var i 2009 på ca 1,25 mill tonn CO₂ ekvivalenter. Utslippene i Oppland har dermed økt med ca 36 000 tonn fra 1991 til 2009. Fra 2008 til 2009 ser vi en stor nedgang i utslippene, som sannsynligvis kan tilskrives finanskrisen. De samlede norske klimagassutslippene var 2,5 millioner tonn høyere i 2010 enn året før og dermed kan vi anta at utslippene i Oppland er også på vei oppover. I tabellen under er det angitt en oversikt over de samlede klimagassutslippene i Oppland.

Tabell 1: Faktisk utvikling for CO2 utslippene i Oppland (tall i tusen tonn CO2 ekvivalenter)

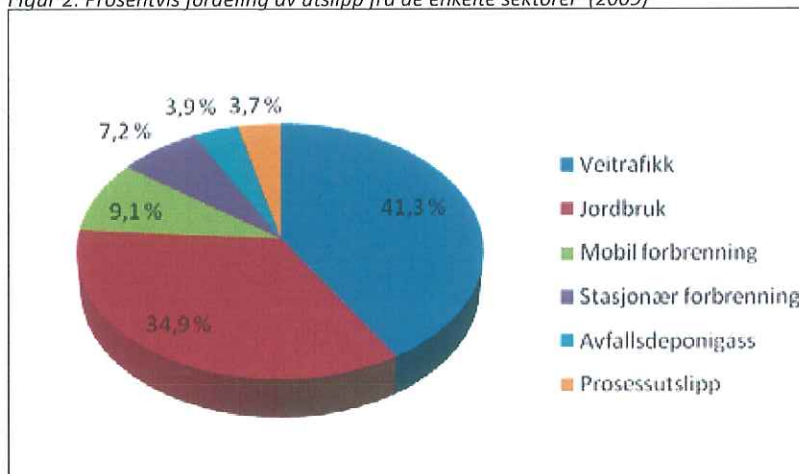
Målsettingen i klima- og energiplanen er å ha samme eller lavere utslippsmengde i 2012 som i 1991. Utslippene må dermed reduseres med minst 36.000 tonn CO2 ekvivalenter, det vil si at vi sannsynligvis ikke klarer å nå målet som er satt for 2012. Klima- og energiplanens hovedmål for 2020 er å redusere klimagassutslippene med 300.000 tonn CO2 ekvivalenter og bør kunne nås med målrettet innsats. Regjeringens klimamelding som kommer i 2012 vil si mer om hvilke virkemidler som settes inn for at dette skal kunne være mulig å oppnå.

Tabell 2: Målsettinger for CO2 utslippene i Oppland (tall i tusen tonn CO2 ekvivalenter)

1991	1995	2000	2005	2008	2009	2012	2020
1213,6	1278,8	1243,9	1280,9	1279	1249,1	1210	890

De to største kildene til klimagassutslipp i Oppland i 2009 refererer seg til veitrafikk og jordbruk. Til sammen utgjør disse to kildene ca 80 % av Opplands totale utslipp.

Figur 2: Prosentvis fordeling av utslipp fra de enkelte sektorer (2009)

Over halvparten av utslippene i fylket stammer fra transport (veitrafikk + mobil forbrenning).

Prosessutslipp fra landbruk og avfallsdeponier er nest største utslippskilde i Oppland. Storparten av utslippene er knyttet til husdyrhold og gjødselhåndtering. Utslipp av metan og lystgass i Oppland ligger langt over landsgjennomsnittet, noe som har sammenheng med landbruksdriften i fylket.

Stasjonær energiforbrenning

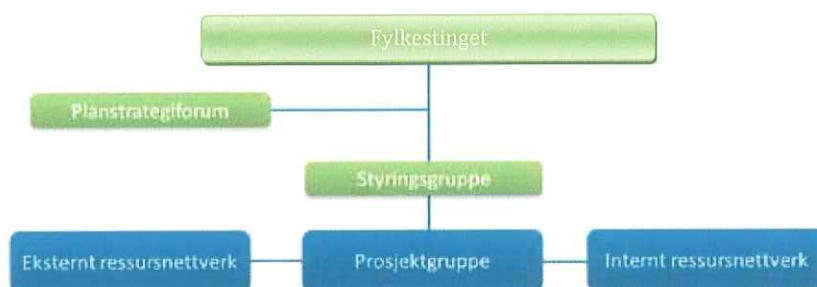
Omfatter forbruk av energivarer i ulike typer stasjonære aktiviteter. Dette gjelder blant annet forbruk av energivarer i direktefyrte ovner til å skaffe varme til industriprosesser, i fyrkjeler til å varme opp vann til damp og i småovner til oppvarming av bolig.

Mobil energiforbrenning

Omfatter forbruk av energivarer knyttet til transportmidler og mobile motorredskap. Dette gjelder forbruk av bensin, diesel og andre drivstoff til veitrafikk, jernbane, skip, fly, snøscootere og motorredskap som traktorer, gressklippere og motorsager. For luftfart er det bare luftfart under 100 meter som er fordelt til de enkelte kommunene.

Organisering av arbeidet

Arbeidet organiseres som et prosjekt. Forslag til organisasjonskart for planprosessen:

Prosjekteier: Fylkesrådmann Rasmus Olav Vigrestad

Prosjektansvarlig: Teamleder plan og miljø Kristin Loe Kjelstad

Prosjektleder: Rådgiver Terezia Lestinska

Arbeidet forankres i planstrategiforum.

- Styringsgruppe: Komité for kultur, miljø og næring.
- Prosjektgruppe: Sekretariat ved Oppland fylkeskommune, regionalenheten. Representanter fra:
 - FMOP
 - Kommunale representanter
 - Energiråd innlandet
 - Statens vegvesen
 - NHO /LO
- Referansenettverk bestående av interne og eksterne ressurspersoner som blir koblet inn etter behov.

Medvirkning og involvering

I ny plan- og bygningslov er bestemmelsene knyttet til medvirkning i planleggingen styrket. Der heter det at "Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning". Det forventes at planmyndigheten gjennom hele planarbeidet sørger for åpen, bred og tilgjengelig medvirkning i lokalsamfunnet og dialog med organiserte og uorganiserte interesser.

Medvirkningsprosessene har som formål å bidra til bedre planer, lette gjennomføringen av planer, forankre planen hos innbyggerne og bedre beslutningsgrunnlaget for politikerne.

I arbeidet med selve planen ønsker vi å involvere følgende aktører som Fylkesmannen, Regionrådene, kommuner, landbruksorganisasjoner, Ungdomstinget, Miljøtinget av og for ungdom (møte nov.2011), GLØR, Statens vegvesen, KS, NVE, Energiråd Innlandet, Opplandstrafikk, NHO, Energiselskapene, Høgskolene, Innovasjon Norge, næringsaktører, frivillige lag og foreninger. I tillegg ønsker vi innspill fra enkeltpersoner. Dette kan skje gjennom etablering av en egen hjemmeside hvor alle kan legge inn sine meninger om hva som er viktig for dem å legge vekt på i miljøarbeidet.

Det skal arrangeres rådslag, konferanser, og temamøter hvor vi spisser oss mot en problemstilling (tema) og inviterer fagfolk fra forskjellige miljøer. Vi skal ta for oss disse temaene:

- Energiproduksjon, energieffektivisering, fornybare energikilder
- Innovasjon/næringsutvikling
- Bygg og anlegg – energibruk og utslipp
- Areal og transportplanlegging
- Landbruk
- Kunnskap (holdningsendring, forbruk og livsstil)
- Transport

Prosjektgruppa står fritt til å invitere interne og eksterne personer som spiller inn ulike emner, faktakunnskap, problemstillinger og utfordringer, evt. bistår på møteplasser med brukergrupper, politikere, virksomheter.

Planen skal gjelde for hele Opplandssamfunnet og ha forankring hos aktuelle aktører, gjennom informasjon, drøftinger og medvirkning i planprosessen. Planforslaget legges ut til offentlige ettersyn i henhold til plan- og bygningsloven og behandles i komiteen, fylkesutvalg før vedtaket i fylkestinget.

Sammenheng mellom den regionale klima og energiplanen og de kommunale planene er viktig. Det vil derfor i løpet av planperioden bli lagt opp til en felles konferanse med alle kommunene i Oppland for å drøfte hvordan vi best kan løse de store utfordringene som klima- og energiområdet representerer. I tillegg planlegges det å avholde informasjonsmøter flere steder i fylket for å sikre informasjon og medvirkningsmuligheter for alle.

Det vil bli lagt stor vekt på at flest mulig skal ha mulighet til å uttale seg i forbindelse med planarbeidet. Ved oppstart og ved alle høringer vil det bli annonsert i aviser og på internett. Framdrift av planarbeidet kan følges på Oppland fylkeskommunes hjemmesider. Her vil høringsutkast til planprogram, planforslag, fagrappporter, referater m.m. bli gjort tilgjengelig.

Framdrift

Oppgave	2011									2012											
	Feb	Mar	mai	Jun	Jul	Sep	Okt	Nov	Des	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jun	aug	Sep	Okt	Nov	Des	
Utkast til planprogram i Planforum																					
Bearbeiding av planprogram																					
Vedtak om planprogram på høring																					
Planprogram til offentlig ettersyn																					
Utredningsarbeid																					
Bearbeiding av innspill til planprogram																					
Vedtak av planprogram																					
Utforming av plan, Medvirkningsprosessen																					
Klimaseminar																					
Planforslag legges fram for fylkesutvalget																					
Offentlig ettersyn																					
Bearbeiding av innspill til Regional plan for klima og energi																					
Vedtak av Regional plan for klima og energi																					

Satsingsområder

ENERGIPRODUKSJON

Hovedutfordringer

Oppland er i høy grad en storprodusent av miljøvennlig vannkraft. Til tross for elkraftens kvalitet og fleksibilitet er det viktig at denne energibæreren ikke blir brukt til formål hvor andre energikilder er mer hensiktsmessige. Norge og Oppland utfordres til å være Europas "blå batteri" med økt utbygging av pumpekraft/balansekraft. Hvordan kan fylkesdelplanens mål, strategier og handlingsprogram bidra til at:

- det sikres tilstrekkelig og stabil energi til alle deler av Oppland
- energiproduksjonen er optimalt sammensatt / fordeler seg over flere kilder
- energien utnyttes mest mulig effektivt/økonomisk

Utredningsbehov

Gjennom planprosessen er det ønskelig å synliggjøre fylkets totale produksjon av energi per i dag, og samtidig anslå våre samlede bidrag til de nasjonale utslipp av klimagasser.

Dernest er målet å øke kunnskapen om potensialet for økt miljøvennlig kraftproduksjon, effektivisering av infrastrukturen for kraftforsyningen, samt effektiviseringspotensialet når det gjelder vår energibruk. Samtidig ønsker vi i planarbeidet å synliggjøre Opplands potensial for næringsutvikling knyttet til ny fornybar energiproduksjon.

Det er behov for å beskrive status for energisituasjonen i Oppland i forhold til miljø, økonomi, tilgjengelighet og sikkerhet. Videre bør det lages en oversikt over og anbefaling av fremtidig energisammensetning i fylket, både i forhold til regionale behov og med tanke på å tilby miljøvennlige nye løsninger utenfor regionen.

I planen ønsker vi å utrede muligheten for vindkraft og bioenergi og bedre utnytting av vannkraftressursene.

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

Steng av - det enkleste du kan gjøre

Ta ut laderen!

Visste du at dersom laderen står i kontakten etter at mobilen er ferdigladet, går 95% av energien som brukes til spille? Bare 5% brukes til å lade mobilen videre.

Slå av standby TV

Visste du at 45% av energiforbruket til en TV går med på å la den stå i standbymodus? Det vil si at hvis alle europeere hadde skrudd av TV'en helt, ville man ha spart nok strøm til å forsyne et helt land som Belgia med strøm!

Slukk lyset!

Visste du at hvis du slår av fem lyspærer når du ikke er hjemme, sparer du 500 kroner i året? Slukk lyset når du ikke trenger det!

Skru ned - spar energi

Visste du at ved å senke temperaturen om natten, reduserer du strømrøgningen med 7-15%?

ENERGIBRUK

Hovedutfordringer

- "Riktig" energi styres til "riktig" formål og energi med høy kvalitet (el) i minst mulig grad brukes til oppvarming av bolig-, offentlige- og næringsbygg.
- Fylkets mål om å være selvforsynt med fornybar energi bør videreutvikles mot et mål om å bli en eksportør av fornybar energi.
- Energiøkonomisering i industrien bedres, både ved hjelp av dagens teknologi og ved utvikling av ny teknologi.

Energieffektivisering: enkelt kan man si at økning i energiforbruket til nå er blitt balansert med ny produksjonskapasitet. Dette er en løsningsmetode som ikke kan vedvare. Energiomlegging er derfor en viktig del av en ny energipolitikk. I dette ligger det bl.a. økt fokusering på sluttbruk i forhold til ny tilgang. En stor del av energien brukes i dag innenfor bygningssektoren. Vi bruker høykvalitetsenergi (elektrisitet) til å dekke lavkvalitetsbehov (oppvarming). I tillegg til at vil til dels bruke "feil energi" på "feil sted", er det også et betydelig overforbruk av energi. Samtidig har vi et tilsvarende stort potensial for forbedring. Dette kan skje gjennom utvikling av ny teknologi og nye løsninger som gir en betraktelig mer effektiv og optimal energiutnyttelse. Dette vil frigi energi av høy verdi som kan benyttes til elektrisitetsspesifikke formål.

Energiforbruk: klimautslipp og energibruk er enkeltmenneskers valg. Dagens forbruksmønster er ikke bærekraftig. Planarbeidet vil belyse konsekvenser av vår livsstil og gi forslag til tiltak også på individnivå.

Utredningsbehov

Hvordan brukes energien i dag, og hvordan utnytte den mer effektivt?

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

TRANSPORT

Hovedutfordringer

Transport (veitrafikk og mobil forbrenning) utgjør over 50 % av klimagassutslippene i fylket (678 000 tonn CO₂ i 2008). For å nå målene i gjeldende klima- og energiplan må utslippene innenfor denne sektoren innen 2020 reduseres med ca 165 000 tonn CO₂ i forhold til 2008-nivå. En vesentlig del av utslippene er knyttet til gjennomgangstrafikk. Videre henger transportutviklingen i stor grad sammen med økonomisk utvikling, ved at økonomisk vekst gir økt behov for person- og varetransport. Endring av jobbmåneder og personlig livsstil bidrar også til mer reisevirksomhet og økt mobilitet. Hovedutfordring for klimaarbeidet i fylket er:

- Kollektivtilbud
- infrastruktur for elektrifisert vegtransport
- økt innblanding av biodiesel
- utbygging av veg og jernbane

Spred utbyggingsmønster, stor utbygging av fritidsbebyggelse og satsing på reiselivsnæringen gir utfordringer med vekst i veitrafikk. Langsiktig planlegging og vektlegging av samordnet areal- og transportplanlegging med styring av kollektivknutepunkt er en nøkkel til mer energieffektivt utbyggingsmønster i Oppland.

Utredningsbehov

Fylkets samlede utslipp av klimagasser fra all transport skal dokumenteres. Det bør skilles mellom lokal trafikk, gjennomgangstrafikk og trafikk knyttet til reiselivet i fylket.

Det skal vurderes hvordan utslipp fra lokal fritidstrafikk kan reduseres.

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

La bilen stå!

Visste du at privatbilen står for 10% av EU-landenes CO₂-utslipp? I gjennomsnitt frigjør hver liter drivstoff (bensin, diesel) som brukes i en bil over 2,5 kg CO₂. Ta beina fatt på småturer. Det er sunt for deg og miljøet. Bruk sykkel til skole og fritidsaktiviteter. Unngå å ta moped, scooter eller motorsykkel.

Unngå korte bilturer

Ettersom du bruker forholdsvis mer drivstoff og bidrar til større CO₂-utslipp når motoren er kald er det lurt å unngå korte bilturer. Forskning viser at over halvparten av bilturene i byene er kortere enn 3 km. Et godt alternativ er å gå eller sykle!

Kortreist mat

Visste du at langreist mat betyr mer klimautslipp? Eksotisk frukt og grønt utenom sesong betyr lang transportstrekke og dermed mer klimautslipp. Lang transport er energikrevende.

Lokale grønnsaker og frukt smaker godt og sparer miljøet.

LANDBRUK

Hovedutfordringer

Den sektoren som slipper ut mest klimagasser etter transportsektoren er landbruk (455 000 tonn CO₂ i 2008). Utslippet må reduseres med ca 99 000 tonn CO₂ innen 2020 for å nå målene i gjeldende plan. Tiltak innenfor jord- og skogbrukssektoren anses for å være kostnadseffektive. Av den grunn er landbruket en sentral målgruppe i arbeidet med klima- og energiplanen.

I St. meld. 39 (2008-2009) "Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen" heter det:

"Klimagassutslippene fra jordbruk og matproduksjon må begrenses samtidig som matproduksjonen må øke. For å oppnå dette må det settes inn tiltak i alle deler av verdikjeden for mat. Det er i denne sammenhengen en viktig oppgave å øke lagringen av karbon i jord, redusere klimagassutslippene fra jord, optimalisere bruken av nitrogen, redusere matavfall og utnytte matavfallet til energiformål."

Klimakur 2020 har utredet tiltak i jordbruket som til sammen har et reduksjonspotensial på 1,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2020. Tiltakene omfatter bl.a:

- produksjon av biogass fra husdyrgjødsel
- mer effektiv utnyttelse av gjødsel
- karbonbinding i jordbruksjord
- reduserte utslipp av klimagasser fra forbrenning av fossile kilder

Skogen kan ses som et lager for opptak av karbon, eller som en ressurs som kan brukes til energiformål og byggeråstoff. Det er mulig å øke opptaket gjennom blant annet økt plantetetthet og planting på nye arealer, gjennom skogplanteforedling og gjødsling.

Utredningsbehov

Hva er klimagassutslippet fra landbruket fordelt på enkelte sektorer og hvordan kan de påvirkes?

Det bør utarbeides en oversikt over effektiviseringspotensialet innen landbruket. Herunder effektivisering av energibruk i driftsbygninger, maskinpark m.m.

Tiltak

Aktuelle tiltak kan f. eks. være sikring av god gjødselhåndtering og jordbearbeiding, øke utnyttelsen av skogressursene som biobrensel og økning av planting og plantetetthet på eksisterende skogarealer.

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeidet med planen.

AVFALL

Hovedutfordringer

Tall fra avfallssektoren viser en positiv trend når det gjelder utslipp av klimagasser fra avfallsdeponier de siste tiårene. Utslippene er mer enn halvert i årene fra 1991 til 2008 og utgjorde i 2008 28 000 tonn CO₂. For å nå målene i gjeldende plan må utslippene reduseres med ytterligere 19 000 tonn, noe som kan være utfordrende med tanke på at utslippene allerede er vesentlig redusert, og det er naturlig å forvente at reduksjonstakten ikke kan fortsette å være like høy fremover.

Utredningsbehov

Vi ber om innspill i høringsfasen.

Tiltak

Aktuelle fokusområder innenfor avfallssektoren kan være økt materialgjenvinning av plast og økt produksjon av biogass fra våtorganisk avfall.

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

Gjenvinn

En europeer produserer i gjennomsnitt 1 kg søppel hver dag, eller 7 kg i uken. Til sammen blir det 365 kg hvert år! Dersom hele jordens befolkning forbrukte like mye som vi gjør i Europa, ville vi ha trengt 3 jordkloder for å overleve...

Drick vann fra springen!

Hvis du drikker fra vannflasker går det med 1500 ganger mer energi enn om du slukker tørsten med vann fra springen. Du slipper ut 80 ganger mindre CO₂ ved å kutte ut vannflaskene!

Visste du at

hvert år brukes det 750 milliarder plastposer i verden, og at de fleste havner på søppelfyllinga? Spar miljøet og skaff deg et miljøvennlig handlenett!

Ta med lunsj eller skolemat

i en matboks i stedet for i aluminiumsfolie eller matpapir. Det blir mindre avfall og mer miljø!

Pant brusboksen

Visste du at gjenbruk av brus- og ølbokser bare krever 1/10 så mye energi som å lage en helt ny boks? For hver kilo aluminium som lages, slippes 9 kg CO₂ ut i atmosfæren. Sørg for at boksene blir levert til resirkulering. Du sparer penger og miljø!

1 bruksboks er 10 timer data!

Visste du at ved å gjenvinne en aluminiumsboks sparer du nok energi til å bruke PC'en i 10 timer?

AREAL- OG TRANSPORTPLANLEGGING

Hovedutfordringer

Plan- og bygningsloven er et virkemiddel som må brukes aktivt for å utvikle en utbyggings- og som reduserer transportbehov og klimautslipp. Hvordan skoler, barnehager, boliger og servicefunksjoner plasseres i forhold til hverandre er vesentlig. Et mer konsentrert utbyggingsmønster gir bedre grunnlag for kollektivtransport, samtidig som flere får mulighet til å gå eller sykle til daglige gjøremål. Det er også viktig at lokalisering av virksomheter skjer i forhold til en analyse av transportbehov og tilgjengelighet. Prinsippene for samordnet areal- og transportplanlegging må vektlegges i kommuneplanene, og klima- og energivurderinger må legges inn som hensyn i arealplanleggingen.

Bosettingsstrukturen i Oppland i dag er utfordrende med en til dels svært spredt bebyggelse i distriktene og lange avstander mellom bosted og arbeidsplass. Dette skaper utfordringer med hensyn til planlegging av ny infrastruktur og energimessig gode løsninger.

Utredningsbehov

Skal areal- og transportplanlegging utvikles til egen regional plan, eventuelt til delplan for ulike regioner i Oppland, jfr. Regionalplan for Hadeland?

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

KLIMATILPASNING

Hovedutfordringer

Norge ventes å komme bedre fra klimaendringer enn mange andre land. Men mye av distrikts-Norge er sårbart. Vi må belage oss på mer nedbør, spesielt på Vestlandet og i Nord-Norge. Beregninger fra forskningsprogrammet RegClim viser at vi i perioden 2030-2050 kan vente rundt 20 prosent mer nedbør på høsten i disse områdene sammenlignet med perioden 1980-2000. På Østlandet ventes økningen i nedbør først og fremst å komme om vinteren. Temperaturen ventes å stige over hele landet, men mest om vinteren og mest i Nord-Norge. Gjennomsnittlig vindhastighet ventes å øke litt de fleste steder i vinterhalvåret. Hyppigheten av stormer med stor skade vil sannsynligvis øke noe, og da mest på kysten av Møre og Trøndelag. (CICERO)

Klimaendringer vil få konsekvenser for enkeltarter av planter og dyr, og for hele økosystemer.

Generelt må vi forvente at et varmere klima gir mer intenst ekstremvær fordi mer energi blir tilført klimasystemet. Dette kan for eksempel være økt ekstremnedbør som kan utløse flom og skred.

For noen av de naturbaserte næringene kan klimaendringene bety bedre forhold. Innenfor jordbruket vil for eksempel en forlenget vekstsesong kunne gi mulighet for høsting både to og tre ganger for noen arter. Samtidig kan det tenkes at nye plantearter kan introduseres mange steder i landet. (CICERO)

Det negative for landbruket er at hyppigere og mer intense nedbørbyger vil kunne føre til erosjon, som betyr at for eksempel matjorden renner vekk og at næringsstoffene i jorda forsvinner. Samtidig vil et varmere klima være mer gunstig for skadedyr, slik at de både blir flere, og at nye arter etablerer seg. Også skianlegg vil bli påvirket av varmere klima.

Nedgang i matvareproduksjon kan gjøre oss mer avhengige av selvforsyning og store naturkatastrofer, tørke og stormer kan føre til store flyktningstrømmer til den rike delen av verden.

Hovedutfordringer er:

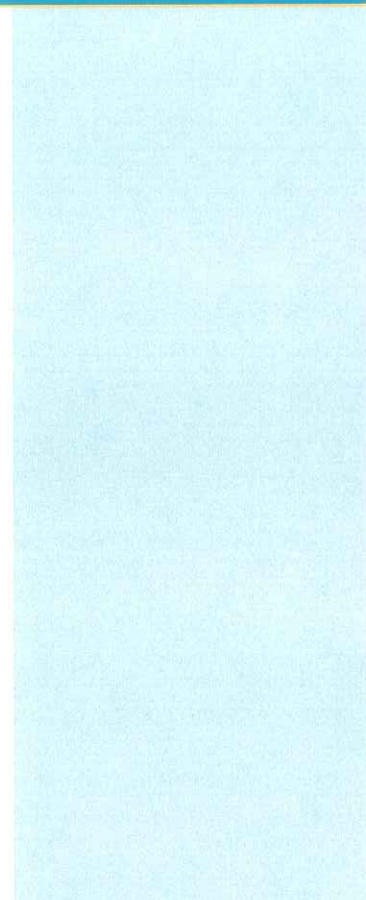
- Nedbør
- Temperatur
- Flom
- Skred
- Vind

Utredningsbehov

Vi ber om innspill i høringsfasen.

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

KUNNSKAPSFORMIDLING, HOLDNINGSENDRING, FORBRUK OG LIVSSTIL

Hovedutfordringer

Hvordan kan Regionalplan for klima og energi bidra til at:

- Sammenheng mellom vår livsstil og de globale klimautfordringene synliggjøres
- Den gjennomsnittlige opplendings økologiske fotavtrykk reduseres
- Vår bevissthet om miljø, klima og energiforbruk videreutvikles og er en sentral del av fagplaner i hele utdanningsforløpet.

Forskningsmiljøer har et ansvar for å utvikle ny kunnskap og formidle denne videre til allmennheten. Det kommer stadig nye produkter på markedet som både husholdninger og bedrifter kan nyte godt av, både i form av innsparte energikostnader og som gode miljøtiltak.

Utredningsbehov

Vi trenger statistikk over forbruk og levestandard i Oppland koblet opp i mot CO2 utslipp.

Tiltak

Tiltak og ansvar for oppfølging utvikles i arbeid med planen.

Virkemidler i klimapolitikken

For å begrense utslippene av klimagasser kreves innsats på flere nivåer fra internasjonale avtaler til lokale tiltak. God samhandling mellom de ulike nivåene, og virkemidler som understøtter hverandre, er en forutsetning for å lykkes og få et felles løft i klimapolitikken.

I Stortingsmelding nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk (klimameldingen) varslet regjeringen at den ville legge fram en vurdering av klimapolitikken og behovet for endrede virkemidler for Stortinget i 2010. Rapporten Klimakur 2020 inneholder grunnlagsmaterialet for en slik vurdering.

I Stortingsmelding om norsk klimapolitikk som kommer våren 2012 vil virkemidler for å nå klimamålene bli nærmere konkretisert.

Sentrale problemstillinger

1. Hva slags visjon og målsettinger bør vi ha for Regionalplan for klima- og energi for Opplandssamfunnet?
2. Hvordan kan vi få bredere involvering, forankring og forpliktelser?
3. Innspill og kommentarer til foreslåtte satsningsområder.
4. Forslag til tiltak.

VEDTEKTER FOR LANDBRUKETS FAGRÅD HADELAND BA

Vedtatt på stiftelsesmøte den 27. januar 1997. Endret 25. november 2009.

§ 1. ANDELSLAGETS FIRMA

Landbrukets Fagråd Hadeland BA er et andelslag med vekslende medlemstall og vekslende kapital. For lagets forpliktelser hefter andelseierne bare med det tegnede andelsbeløp.

§ 2 FORMÅL

Andelslagets formål er å styrke landbruket på Hadeland ved å nytte de totale rådgivningsressurser best mulig. Dette søkes oppnådd ved å sette i gang og samordne rådgivningstiltak, og koordinere rådgivere slik at rådgivningen blir best mulig.

§ 3 MEDLEMSKAP

Andelslaget eies av enkeltprodusenter, organisasjoner og bedrifter med tilknytning til landbruket på Hadeland, samt de tre Hadelandskommunene. Nye medlemmer kan opptas etter søknad til styret.

§ 4 ANDELER

Medlemmene tegner andeler i laget etter følgende skala:

Enkeltprodusenter	minimum 1 andel
Organisasjoner	“ 5 andeler
Bedrifter	“ 10 andeler
Kommunene	andeler etter landbrukets betydning

Medlemmers innskudd i laget skjer ved tegning av andeler, hver pålydende kr. 50,-. Ved utmelding av andelslaget tilfaller andelsinnskuddet laget. Overdragelse av andeler må godkjennes av styret.

§ 5 STYRE

Andelslaget ledes av et styre på fem medlemmer. Fagrådets sekretær møter i styret med tale og forslagsrett. Årsmøtet velger leder fritt blant medlemmene.

Det velges to medlemmer fra gruppene enkeltprodusenter/organisasjoner og et medlem fra gruppen bedrifter. Kommunene oppnevner et medlem til styret. Alle styremedlemmer skal ha personlige varamedlemmer fra samme gruppe som de selv representerer.

Medlemmer til styret velges for 2 år, og varamedlemmer velges for 1 år. Leder velges for 1 år. Styret velger selv sin nestleder.

Styret sammenkalles til møte av lederen når han finner det nødvendig eller når to av styremedlemmene krever det. Styret er beslutningsdyktig når minst halve styret er til stede.

Styret fatter sine beslutninger med simpelt flertall, dersom ikke annet fremgår av vedtektene. Ved stemmelikhet skal styreleders stemme telle dobbelt.

Innenfor rammen av vedtektene og årsmøtets vedtak påligger det styret:

- lede lagets virksomhet og ivareta lagets formål innad og utad
- engasjere sekretær for laget
- til enhver tid holde lagets medlemsliste ajour
- å føre lagets regnskap og framlegge avsluttet og revidert årsregnskap
- nedsette nødvendige faggrupper

§ 6 DRIFT AV LAGET

For å finansiere lagets drift innkreves et driftstilskudd pr. andel. Størrelsen på driftstilskuddet for kommende år bestemmes av årsmøtet.

§ 7 ÅRSMØTET

Årsmøtet er lagets øverste myndighet og avholdes ordinært en gang årlig innen den 20. februar.

Årsmøtet er beslutningsdyktig uten hensyn til antall fremmøtte andelseiere. Årsmøtet fatter vedtak ved simpelt flertall, unntatt i de saker annet er fastsatt i disse vedtekter. Hvis det er stemmelikhet ved valg foretas ny avstemning blant de som har oppnådd likt antall stemmer. Ved fortsatt stemmelikhet avgjøres valget ved loddtrekning.

Hver andelseier har en stemme med mindre 5 andelseiere krever avstemming etter antall andeler. I dette tilfellet har hver andel en stemme. Andelseier har rett til å la seg representere på årsmøtet ved fullmektig, som må fremlegge skriftlig og datert fullmakt. Ingen kan ha fullmakt fra mer enn en andelseier.

Forslag som ønskes behandlet på årsmøtet må sendes styret innen 1. januar.

Årsmøtet skal:

1. Godkjenne innkalling.
2. Godkjenne fullmakter.
3. Godkjenne saksliste.
4. Velge møteleder.
5. Velge to møtedeltagere som sammen med møteleder underskriver protokollen.
6. Godkjenne styrets beretning.
7. Godkjenne revidert regnskap og revisors beretning.
8. Disponere årets overskudd / dekking av årets underskudd.
9. Fastsette driftstilskuddets størrelse for kommende år.
10. Velge :
 - a) Styreleder for ett år.
 - b) 2 styremedlemmer fra gruppe 1 og 2 (enkeltmedlemmer og organisasjoner/statlige virksomheter) for to år.
 - c) 1 styremedlem fra gruppe 3 (bedrifter) for to år.
 - d) Personlige varamedlemmer fra samme gruppe som styremedlemmene for ett år.
 - e) Revisor(er) for ett år.
 - f) Valgkomite bestående av 3 medlemmer, fra gruppene 1, 2 og 3, for tre år der en skiftes ut hvert år.
11. Behandle innkomne saker.

Det tilligger valgkomiteén å innstille på godtgjørelser til styret.

§ 8 INNKALLING TIL ÅRSMØTET

Innkalling skjer to uker før møtet avholdes ved skriftlig underretning, mefølgende sakspapirer, til medlemmene. Innkallingen skal uttrykkelig angi de saker som skal opp til behandling på årsmøtet.

Styret skal innkalle til ekstraordinært årsmøte når det finner det nødvendig, eller når det kreves av minst 10 andelseiere.

Innkalling til ekstraordinært årsmøte på medlemmers skriftlige begjæring skal utsendes senest 14 dager etter at kravet er kommet styret i hende.

Innkalling til ekstraordinært årsmøte skal skje med minst 14 dagers varsel.

§ 9 OPPHØR AV MEDLEMSKAP

Andelseier som vil tre ut av laget ved årsskiftet, må gi skriftlig varsel til styret innen 1. juli året før.

Driftstilskudd som er bestemt på siste årsmøte før utmelding, må være betalt.

§ 10 ENDRING AV VEDTEKTER

Beslutning om endring av vedtekter fattes av årsmøtet. I innkalling til årsmøtet må det være angitt at vedtektene er foreslått forandret.

Til gyldig vedtak kreves tilslutning fra minst to tredjedeler så vel av de avgitte stemmer som den andelskapital som er representert på årsmøtet.

Hvis årsmøtet ikke vedtar forslaget, kan dette behandles på nytt og eventuelt vedtas på første ordinære eller ekstraordinære årsmøte med 2/3 flertall av den andelskapital som er representert på årsmøtene.

§ 11 OPPLØSNING AV ANDELSLAGET

Forslag om oppløsning av andelslaget må vedtas på årsmøtet hvorpå oppløsning kan skje på ekstraordinært årsmøte. På begge møtene kreves det minst 2/3 flertall av den frammøtte andelskapital.

§ 12 OPPGJØR VED OPPLØSNING

Ved oppløsning av andelslaget dekkes først all gjeld. Nettoformuen deles mellom andelseierne på grunnlag av antall andeler hvis ikke årsmøtet bestemmer annet.

§ 13 TVISTER

Oppstår tvister mellom andelslaget og andelseier eller mellom andelseierne innbyrdes om fortolkning av disse vedtekter eller vedtak fattet i andelslaget, avgjøres tvisten med bindende virkning for partene av en voldgiftsnemd på 3 medlemmer. Partene oppnevner hvert sitt, mens formannen oppnevnes av sorenskriveren i Hadeland og Land. Har en part ikke oppnevnt sin representant innen 14 dager etter at varsel er mottatt, oppnevner sorenskriveren i Hadeland og Land også dette medlem.